

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
ACTA BIBLIOTHECARIA

TOMUS V.
FASCICULUS 3.

NOVÁK ÁKOS

A Szegedi Tudományegyetem Könyvtárának
alapítása és működésének első évei
(1921–1924)

The Foundation of the University Library of Szeged
and the First Years of Its Activity (1921–1924)

SZEGED

1966

Felelős kiadó: Havasi Zoltán

Megjelent 500 példányban, 3,14 (A/5) ív terjedelemben

Kézirat nyomdába érkezett: 1966 május hó.

Készült: monó szedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55 szabványok szerint.

66-6304 — Szegedi Nyomda

BEVEZETÉS*

A könyvtárak fontos feladata múltjuk alapos tanulmányozása. A jelenlegi munkafeltételek, a könyvtári gyakorlat nem egyik napról a másikra, hanem rövidebb, hosszabb fejlődés eredményeként alakulnak ki. A történeti vizsgálatok tehát ennek a fejlődési folyamatnak egészét, vagy valamely részét mutatják be.

SEBESTYÉN Géza a történeti kutatások helyét és jelentőségét így határozza meg: „Az elméleti és gyakorlati vizsgálatok mellé logikusan kívánkoznak a történeti kutatások, nélkülük a probléma átvilágítása, valódi megértése nem is képzelhető el.”¹

A kutatók, anyaggyűjtő munkájuk befejeztével, számos feldolgozási módot választhatnak a vizsgált korszak bemutatására. Semmiképpen sem szabad azonban arról megfeledkezniük, hogy a tények közlésén túl az összefüggéseket is fel kell tárniuk. KÓHALMI Béla e lényeges szempontról a következőket mondja: „Könyvtárak történetíróinak módjukban áll feltárni azokat a gazdag kapcsolatokat, amelyek a könyvtár és a társadalmi, emberi viszonyok között fennállottak, megteheti ezt a túlzás veszélye nélkül, hiszen fontos intézményről van szó; hibát követ el akármelyik jelentősebb könyvtárunk történetírója, ha a genealógiában reked meg, ahogy általában megrekedtek a polgári korszak könyvtárügyének történetírói.”²

Alábbi munkánkban gazdag tapasztalataiból fakadó útmutatásai szerint — a teljesség igénye nélkül — törekszünk képet adni a Szegedi Tudományegyetem (továbbiakban Egyetem) Könyvtára (továbbiakban Könyvtár) működésének kezdeti, 1921—1924 közötti időszakáról. A teljességre való törekvés igényéről azért kellett lemondanunk, mert a rendelkezésre álló írásos forrásanyag (írártári anyag, egyetemi, könyvtári, egyéb kiadványok), a kortársak szóbeli közlései néhány esetben hiányosak, egymásnak ellentmondanak.

A Könyvtár a múltban sem volt és jelenleg sem független intézmény. Együtt élt és él az Egyetemmel. Messzemenően törekedett és törekszik ma is arra, hogy a rendelkezésre álló eszközeivel támogassa az oktató és kutató tevékenységet, története tehát nem választható el az Egyetem múltjától. Az események, az elért eredmények számtalan esetben csak az Egyetem egésze tevékenységének ismeretében magyarázhatóak.

* Rövidítések: **K. i.** — könyvtári iratanyag, **K. B. i.** — Könyvtári Bizottság iratanyaga.

1. SEBESTYÉN Géza: A könyvtári kutatások mai problematikája a külföldi szakirodalom tükrében. Bp. 1962, Orsz. Könyvtárügyi Tanács. 137. p. /Az Országos Könyvtárügyi Tanács Kiadványai 15./
2. KÓHALMI Béla: Vita a könyvtártudományról. — Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1957. (Szerk. V. Waldapfel Eszter. Bp. 1958, Kossuth ny.) 77. p.

A fenti gondolatok alapján, történeti áttekintésünk első részében röviden összefoglaljuk az Egyetem Kolozsvárról Szegedre történő költözésének eseményeit. Mivel az Egyetem Szegedre érkezése a város igen hosszú és következetes küzdelmének eredménye volt, mindezek előtt ismertetjük Szeged vezetőinek ilyen irányú próbálkozásait. Szólunk a könyvtári munka megindítása feltételeinek megteremtéséről, a jelentkező nehézségekről. Áttekintjük a gyűjtemény kialakulásának folyamatát, foglalkozunk az állomány néhány mennyiségi és tartalmi sajátosságával. Bemutatjuk a munkatársaknak a kiadványok feltárására irányuló munkálatait és eredményeit. Részletesen taglaljuk az olvasók igényeinek kielégítése érdekében végzett munkát. Említést teszünk a raktározási, állományvédelmi kérdésekről, a könyvtárosok képzéséről, tudományos tevékenységéről. Felsorolást adunk a Könyvtár sokrétű kapcsolatairól, végül összefoglaljuk a tárgyalt időszak eredményeit. Közléseinket kiegészítik, állításainkat alátámasztják a mellékelt táblázatok. A könyvtári személyzet évenkénti névjegyzékei után forrásaink felsorolásával zárjuk a történeti adatok feltárását.

SZEGED ÉS AZ EGYETEM

1921. október 9. — a Szegedre költöző, volt kolozsvári egyetem fényes külsőségek között lezajló, első évnyitó ünnepségének napja — nevezetes dátum volt a város számára. 130 éves, nem egyszer kilátástalannak látszó küzdelem után régi óhaj teljesült: egyetemi város lett Szeged.

Felsőfokú oktatási intézmény létesítésének gondolata valóban 130 évvel korábban, 1790-ben merült fel először, amikor Szeged két éves bölcsészeti tanfolyam felállításához kért hozzájárulást. Ez a próbálkozás azonban még nem járt eredménnyel. Csak a következő kérvény felterjesztésekor, 1792-ben adta beleegyezését II. József az említett, 1849-ig működő tanfolyam megnyitásához.

A város szellemi életének irányítói 1802-ben újabb tervet terjesztettek fel, jogakadémiát kívántak felállítani. Az 1827-ben, 1868-ban, 1899-ben, 1900-ban, 1906-ban, 1910-ben megismételt kérést a vezető körök valamennyi alkalommal elutasították.

A sikertelenség nem csüggesztette el a helyi érdekek képviselőit. 1879-ben ismét más úton kísérelték meg a kitűzött cél elérését, kérték, hogy az ország harmadik egyetemét Szegeden állítsák fel. Ez a terv is kudarcot vallott, bár a kérvényezők kitarása megérdemelte volna a méltánylást, mert 1882-ben, 1893-ban, 1901-ben, 1905-ben, 1906-ban és 1911-ben megismételték kérésüket.

1919-ben a román csapatok bevonultak Kolozsvárra. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem oktatói és egyéb alkalmazottai két lehetőség közül választhattak: román szolgálatba lépnek, vagy áttelepülnek Magyarország területére. Somogyi Szilveszter, Szeged akkori polgármestere kedvezőnek találta az időpontot arra, hogy a távozóknak új működési helyet ajánljon, Szegedre hívja őket. Több mint egy évszázad után ekkor végre találkozott a város és a vallás- és közoktatásügyi miniszter elképzelése, aki Szegeden akarta elhelyezni a Kolozsvárról Budapestre érkező személyeket és egyetemi intézményeket. Az Est című újságban megjelent közlését³ az 1921. június 27-én kihirdetett XXV. törvénycikk 1. §-a így szentesítette: „Székhelyüknek a trianoni béke következtében történt elvesztése miatt az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetem ideiglenesen Szegeden ... nyert elhelyezést.”⁴

Az egyetemi és azon belül a könyvtári személyzet Budapestre, majd Szegedre történő költözködése a fasiszta Horthy-rendszer „kibontakozása” idején zajlott le,

3. GÁL Ferenc: Szeged és a főiskola. — Kiss Ferenc, Tonelli Sándor, Sz. Szigethy Vilmos: Szeged. Bp. 1927, Magyar Városok Monográfiája K. 243—248. p.

4. XXV. törvénycikk a kolozsvári és pozsonyi m. kir. tudomány egyetem ideiglenes áthelyezéséről. — Magyar Törvénytár. 1921. évi törvénycikkek. Bp. 1922, Franklin K. 146—147. p.

amikor az ország gazdasági állapota súlyos volt. Az ismétlődő helyváltoztatás önmagában sem lehetett egyszerű feladat, amelyet még nehezebbé tett a szállítás kiszámíthatatlansága, magas tarifája stb.

A gazdasági élet válságos állapota, a pénz értékének rohamos csökkenése közvetlenül és erőteljesen éreztette hatását az Egyetem és a Könyvtár életében. A politikai életben jelentkező eszmék, lejátszódó események: heves harc az uralkodóosztály csoportjai között a hatalom megszerzéséért és megtartásáért, a munkásosztály erőinek visszaszorítása, megegyezés a megalkuvó munkásvezetőkkel stb. — egyetlen érintkezési felület kivételével — azonban korántsem befolyásolták ilyen mértékben és ilyen közvetlenül intézményünk tevékenységét.⁵ Az érintkezési felületet az eszmei áramlatok (nacionalizmus, sovinizmus) jelentették. Az állam érdeke az volt, hogy — több céltól vezetve — minden eszközzel gyűlöletet szítsa a határokon túli népek, nemzetek ellen. Az Egyetem érdeke az volt, hogy visszatérjen Kolozsvárra. Mivel az intézményi szándék csak úgy valósulhatott meg, ha a határok módosulnak, akarva-akaratlan igen jó támasza lehetett az Egyetem az ország vezető körei külpolitikájának. Vállalnia kellett a nemzeti eszmék „ébresztése” és „ébredtartása” feladatát.

Az 1921. őszen tartott első ünnepélyes évnnyitón Horthy is megjelent, aki feltehetően ilyen értelmű „hazafias” megnyilatkozásokra számított. Nem kellett csalódnia. Az új rektor, MENYHÁRT Gáspár beszéde során a következők hangzottak el: „Mi száműzetve — Szegeden ideiglenesen otthont nyertünk...”⁶ (a kiemelt két szó saját kiemelésünk — N. Á.), majd máshol: „...a magyar egyetemnek sajátos nemzeti feladatot is látok zászlóján. S ez a nemzetmentő és nemzetnevelő hivatás...” Ezek után meglepően hangzik a következő mondat: „...Ez az amitől e részben óvakodni kell, hogy az egyetem ne elegyedjék bele a napi politikába, ne engedje magát át politikai pártok eszközéül...”⁷ A második mondatot hallva, illetve olvasva azt kell feltételeznünk, hogy a szónok „politikai pártok”-ról beszélve az uralkodóosztállyal szembenálló, elnyomott osztályok pártjaira gondolt. Ha ez nem így lenne, akkor ellentmondás van a beszéd két része között, mert ha valaki „nemzetet ment”, az politizál és az osztályrendszert szolgáló pártok eszköze.

Az előzmények futólagos érintése után indokolt annak a kérdésnek a feltevése, hogy miként tett eleget a Könyvtár a rektori célkitűzéseknek, szolgálta-e megvalósulásukat? E kérdésre a Könyvtár működése adhat választ, amelynek kezdeti, néhány évet magába foglaló időszakát mutatjuk most be.

A KÖNYVTÁRI MUNKA MEGINDÍTÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI BUDAPESTEN

A Könyvtárnak az Egyetemen folyó munka megindulásának támogatásában igen nagy szerepet kellett volna vállalnia. E természetesnek látszó feladat végrehajtását azonban számos tényező akadályozta. A Könyvtár állománya, felszerelése

5. Iratok az ellenforradalom történetéhez. 1919—1945. 2. köt. A fasiszta rendszer kiépítése és a népi nyomor Magyarországon. 1921—1924. Szerk. és bev. Nemes Dezső. Bp. 1956, Szikra. 9—120. p.
6. Acta Universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Josephinae Anni 1921—22. 1—2. [köt.] Ünnepélyek, amelyek a M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetemen a tanév megnyitása és az egyetem ötvenesztendő fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9-én és 1922. évi június hó 29-én tartattak. Szeged, 1923, Szeged Városi Ny. 17. p.
7. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 30., 31. p.

ugyanis Kolozsvárott maradt, 49 főnyi személyzetéből⁸ csak 5 munkatárs érkezett Budapestre (Izsó Lajos, WINIS Nándor, dr. PUSKÁS Endre, SZÉCHENYI Sándor, HEREPEY Árpád), akik többsége ugyan egyetemi intézményeknél, de nem könyvtárosi munkakörben kapott beosztást.⁹

Közülük néhányan már ekkor, a mostoha körülmények ellenére, a könyvtári munka mielőbbi megindítását szorgalmazták. Már az első költözködést követően, Budapesten, Izsó Lajos részletes, állománygyarapítással és feldolgozással, valamint a Kolozsvárott jó eredménnyel működő Könyvtári Állandó Bizottság (továbbiakban Bizottság) újbóli felállításával foglalkozó előterjesztést nyújtott be az Egyetem vezető testületének.¹⁰ PUSKÁS Endre ugyanebben az évben azt indítványozta a rektornak, hogy intézzen felhívást a fővárosi könyvtárakhoz, jelentősebb intézményekhez: adományozzák a könyvtárak számára felesleges műveket, esetleges saját kiadványuk egy-egy sorozatát az újra felállítandó Könyvtárnak.¹¹ LÁZÁR Lajos bölcsészszigorló 1921. február 28-i beadványában széleskörű, országos mozgalom indítását javasolta, ugyancsak azért, hogy megteremthessék a könyvtári gyűjtemény alapjait.¹² A felsorolt kezdeményezések nyomán ismét megalakult a rektorból és több egyetemi tanárból álló Bizottság, SCHNELLER István prorektor pedig szakemberekre, Izsó Lajosra, majd PUSKÁS Endrére bízta a könyvtári újjászervező munkálatok kézbeartását.¹³

Izsó, majd PUSKÁS alatt a közben 4 személlyel (KILYÉN István, dr. RÉVÉSZ József, KOLB Erzsébet, HEGEDŰS József) kiegészülő kis csoport megkezdte PUSKÁS indítványának megvalósítását, a kiadványok gyűjtését. Mindannyian hónapokon át, nem egyszer fűtetlen helyiségekben válogattak a fővárosi nagy könyvtárak feleslegessé vált anyagában.¹⁴ A szorgos munka eredményeként hozzávetőlegesen 40 000 kötetet gyűjtöttek össze. A jelentősebb adományozókról (könyvtárak, egyéb intézmények) az 1. táblázat ad tájékoztatást. Megállapítható, hogy a beérkező kiadványok közel 50%-a a Magyar Nemzeti Múzeumtól és a Budapesti Egyetemi Könyvtártól származott. A gyűjtött anyag tartalmi értékét ugyan nem ismerjük, de feltételezhető, hogy a válogatás során főként tudományos művek kerültek az addig névlegesen létező Könyvtár birtokába, amelynek közben Szeged lett a végleges tartózkodási helye.

A KÖNYVTÁR MŰKÖDÉSI FELTÉTELEINEK MEGTEREMTÉSE SZEGEDEN

Személyi feltételek

Annak ellenére, hogy az alkalmazottak létszáma elegendőnek látszott és lelkes munkájukra minden körülmények között lehetett számítani, mégis személyi kérdésekben volt néhány sürgősen megoldásra váró feladat. E téren, de más vonatkozásban

8. K.i. 103—1921/22. eksz. „Előterjesztés Rector Magnificushoz a Könyvtár létszámának kiegészítése iránt, a létszámcsoökkentés érdekében átküldött ministeri leirattal kapcsolatosan.”

9. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 225—226. p.

10. K.B.i. 7—1920/21. K.Bsz. „Beadványa Izsó Lajos, kolozsvári egyetemi könyvtári kez. tisztnek egyetemi könyvtár létesítése tárgyában.”

11. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 226. p.

12. K.B.i. 4—1920/21. K.Bsz. „Memoranduma Lázár Lajos bölcsészszigorlónak (lakik II. Szegényház-u. 36. II. 2.), melyben az egyetemi könyvtár felállítására vonatkozólag egy pár javaslatot tesz.”

13. K.B.i. 5—1920/21. K.Bsz. „Dr. Schneller István prorektor jelentése a Rector M.-hoz könyvtári intézkedéseiről.”

14. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 226—227. p.

is, kevés segítséget remélhetett a Könyvtár az Egyetem vezetésétől, mert annak az egész intézmény személyi, anyagi gondjain kellett mielőbb segíteni.

A könyvtári problémák közül rövid úton rendezni kellett a vezető személyével kapcsolatos helyzetet. Az 1921—22-es tanévben ugyan volt megbízott könyvtár-igazgató ERDÉLYI Pál egyetemi tanár személyében, ő azonban nem tartózkodott Szegeden. Távollétében, 1922. január 24-től¹⁶ 1922. október 25-ig SZÁDECZKY-KARDOSS Béla volt az ideiglenesen megbízott könyvtárvezető, majd az utóbbi időponttól 1924. május 15-ig DÉZSI Lajos egyetemi tanár irányította a könyvtári ügyeket.¹⁷ Kétségtelen, hogy mindketten jó szándékkal és szakértelemmel végezték munkájukat, eredményeik is tiszteletreméltóak. Az intézmény számára azonban megfelelőbb lett volna, ha a vezető személye nem változik, és ha van valaki, aki az első pillanattól kezdve egyetlen, általa kitűzött program megvalósításán munkálkodik. Másként fogalmazva, ez az állandóság jelentékenyen meggyorsította volna a Könyvtár fejlődését. Erről azonban csak 1924 után, BIBÓ István igazgatóvá történő kinevezését követően lehetett szó, aki tizenkét évig állt a Könyvtár élén.

Az 1921—1924 közötti időszakot az jellemezte, hogy vezető, beosztott egyaránt kivette részét a költözködéssel, berendezkedéssel együttjáró munkákból. SZÁDECZKY-KARDOSS-nak és DÉZSI-nek ezen felül természetesen gondoskodnia kellett az intézmény, a dolgozók érdekeinek védelméről. Látnia kellett a következő tennivalókat, biztosítania kellett azok végrehajtásának anyagi, személyi feltételeit. Hogy e követelményeknek mindketten teljesen vagy részben eleget tudtak tenni, abban nagy szerepe volt néhány munkatárs magasfokú szakismeretének és valamennyiük odaadó segítőkészségének.

A Könyvtárra, a könyvtárosokra háruló feladatok nagysága egyébként az 1921—22-es, 1922—23-as és az 1923—24-es tanévekre vonatkozó tanszékszám, oktatói, hallgatói létszám évenkénti adataival is alátámasztható. (2., 3., 4. táblázat.) Futólagos áttekintés esetén is azonnal szembetűnik ezeknek az értékeknek magas volta. Ha pedig a részleteket is tanulmányozzuk, a következőket állapíthatjuk meg. Az egyetemi intézmények és az oktatók száma, az 1922—23-as tanévben tapasztalható kiugrástól eltekintve, nagy volt, de közel azonos szinten maradt a három év folyamán. A hallgatók száma ezzel szemben magas is volt és állandóan emelkedett. A fenti adatok a feladatok mennyiségi oldalát világították meg: A minőségi követelmények jelentkezésével kapcsolatosan bizonyítékokat most nem sorakoztatunk fel, csak utalunk arra, hogy az Egyetem helyzetének rendeződése maga után vonta azt, hogy az igények a tartalmi kérdések irányában tolódtak el, egyre sokrétűbbek lettek.

A könyvtárosokra váró munka nagysága egyébként a könyvtári létszámviszonyokkal is érzékelhetővé tehető. Az 5. táblázat szerint az alkalmazottak száma három év alatt 11-ről 14 főre emelkedett, ami az első pillanatban megnyugtató növekedésnek tűnik. A kolozsvári alkalmazotti létszám (49) és a szegedinél alacsonyabb hallgatói létszám ismeretében azonban módosítanunk kell megállapításunkat.³⁰ A három fős szegedi létszámgyarapodás tehát nem állt arányban a tennivalók növekedésével, még több munkaerőre lett volna szükség. Az alkalmazottak számának emelését azonban nem a jelentkezők hiánya, vagy nem megfelelő volta (képzettség hiánya, politikai okok) gátolta. A felsorolásra kerülő nevek a feltételezésnek ellent-

16. A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az 1921—22. tanévre. Szeged, 1922, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 59. p.

17. Beszámoló a Szegedi M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1922—23 — 1926—27. évi működéséről. Szeged, 1929, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 470. p.

30. V.ö. a 8. sz. jegyzettel.

mondanak. Az 1921—22-es tanévben még arra is volt anyagi fedezet, hogy a jelentkezőket, SZÁDECZKY-KARDOSS Bélát,³¹ CSILLIK Bertalant,³² NACSA Mihályt³³ felvegyék. ANDRÁSOFSZKY János,³⁴ BALLA Mária,³⁵ BALOGH Ignác³⁶ és JANKÓ Ilona³⁷ kérvényét azonban el kellett utasítani. Az utóbb felsoroltakat azért nem alkalmazhatta a Könyvtár, mert nem állt rendelkezésre elegendő pénz.

Az ország gazdasági helyzetének további romlása miatt, az 1920-as évek elején ellentétes folyamat indult meg, megkezdődtek az elbocsátások, a B-listázások. Az Egyetemen 1922. júliusától kezdték összeállítani azon személyek jegyzékét, akiket „fel akartak menteni a szolgálat alól.” Az előzetes vizsgálatok során a Könyvtár létszámviszonyait is tanulmányozták és az alkalmazottak számát indokolatlanul magasnak találták.³⁸ SZÁDECZKY-KARDOSS Béla hiába bizonygatta, hogy munkatársai kevesen vannak és nem győzik a munkát,³⁹ érvelését nem méltányolták és 1924-ben Izsó Lajost, az újjászervezés egyik ösztönzőjét, elbocsátották.⁴⁰

A pénz- és munkaerőhiány ellenére már az 1921—22-es tanévben figyelemreméltó eredményeket ért el a kis könyvtári munkacsoport. Nem egy alkalommal valamenynyen vállalták a többletmunkát, amelynek értékéből még az sem von le semmit, hogy érte külön díjat kaptak.⁴¹ Az igazgatók igen fontosnak tartották, hogy az ország különböző könyvtáraiban kiemelkedő gyűjtőmunkát végző könyvtárosoknak kifejezzék elismerésüket. Ezért kapott PUSKÁS Endre és SZÉCHENYI Sándor pénzjutalmat.⁴²

Az alkalmazottak életkörülményeiről kevés adatunk van, de azokból is kitűnik, hogy kisebb-nagyobb mértékben mindenkinek voltak anyagi gondjai. Erre utal egy 1922-es kérvény, amelyben kivétel nélkül minden beosztott ruha- és élelmiszersegélyért folyamodott.⁴³ A jegyrendszer létéről ugyancsak egy 1922-es kérvényből értesülhetünk, amelyet NACSA Mihály nyújtott be.⁴⁴

31. K.B.i. 19—1921/22. K.Bsz. [Szádeczky-Kardoss Béla szolgálattételre jelentkezik.]

32. K.B.i. 10—1921/22. K.Bsz. („Jegyzőkönyv a m. kir. Ferenc József tudományegyetem könyvtári bizottságának Szegeden 1921. október hó 14-én tartott első rendes üléséről.”)

33. K.i. 1a—1921/22. eksz. „Kérvénye: Nacsa Mihály rokkant asztalossegédnek (lakik Répás u. 14. Szeged) melyben: a M. Kir. tudomány egyetemi altisztek kötelékébe való felvételét kéri.”

34. V.ö. a 32. sz. jegyzettel.

35. K.B.i. 22—1921/22. K.Bsz. „Jegyzőkönyv a Könyvtári Bizottság II. rendes üléséről. (1921. okt. 26.)”

36. K.B.i. 9—1920/21. K.Bsz. „Balogh Ignác folyamodása könyvtári alkalmazásért.”

37. K.B.i. 41—1921/22. K.Bsz. „A Ferenc József m. k. Tudomány egyetem Könyvtári Bizottsághoz benyújtott kérvénye Jankó Ilona egyetemi hallgatónak melyben az egyetemi könyvtárhoz gyakornokká való kinevezését kéri.”

38. K.i. 98—1921/22. eksz. [Rektori leirat az egyetemi alkalmazottak létszámcsoökkentése tárgyában.]

39. V.ö. a 8. sz. jegyzettel.

40. K.i. 263—1923/24. eksz. „Izsó Lajos könyvtári kezelőtisztet VKM. a szolgálat kötelékéből elbocsátja.”

41. K.i. 31—1921/22. eksz. „Előterjesztés a Rector Magnificushoz a délutáni túlóradijak kieszkölése iránt.”

42. K.i. 8—1921/22. eksz. „Értesítés a Dr. Puskás Endre egyetemi könyvtártiszt és Dr. Széchenyi Sándor könyvtári gyakornok részére engedélyezett karácsonyi jutalomdíjról.”

43. K.i. 58—1921/22. eksz. „Kérés a „Representative of European Student Relief” magyarországi kirendeltségéhez a könyvtár alkalmazottjai részére kedvezményes árú ruhaszövet stb. engedélyezéséért.”

44. K.i. 6—1921/22. eksz. „Átirat a Gondnoki Hivatalhoz Nacsa Mihály élelmészeti jegyei iránt.”

Pénzügyi feltételek

A személyi feltételeken kívül elegendő és biztos pénzalappal kellett volna rendelkeznie a Könyvtárnak. A három tanév során a költségvetés e két fontos sajátossága hiányzott. (Az évenkénti teljes költségvetési összegeket sajnos nem ismerjük, csak kisebb-nagyobb összegek felhasználásáról tudunk.) Az egyes tanévekben kiutalt összegek emelésében nem lehetett reménykedni, sem az országos, sem a helyi körülmények nem tették lehetővé. Az infláció minden előzetes számítást keresztülhúzott. Erre utal egy rektori leirat is, amely 1922. nyarán arra hívta fel a Könyvtár figyelmét, hogy a pénz romlása miatt célszerű a legrövidebb időn belül felhasználni a rendelkezésre álló összeget.⁴⁵

Elhelyezési, berendezési kérdések

A működési feltételek sorában feltétlenül foglalkoznunk kell a Könyvtár helyiségviszonyaival, berendezési kérdéseivel. Az 1921–22-es tanévben az Egyetem intézetei néhány épületben zsúfolódtak össze. Ezek egyikében, a Dugonics tér 13. számú épületben kapott a Könyvtár mindössze két helyiséget. Az egyik termet olvasóhelyiségnek, a másikat munkaszobának jelölték ki.⁴⁶ Ilyen férőhelyviszonyok mellett nagy gondot okozott például 1922. júniusában egy lipcsei könyvkereskedőtől érkező jelentékeny könyvmennyiség elhelyezése és rendezése. Ideiglenesen segítséget jelentett ugyan az 1921–22-es tanév végén egy kölcsönadott tanterem, de ezt csak a nyári szünet alatt használhatták.⁴⁷ A tarthatatlan helyzeten a Bizottság segíteni akart, többször foglalkozott azzal a javaslattal, amely a Könyvtárt más, esetleg önálló épületben kívánta elhelyezni. A kérdést nem sikerült megoldani, a tárgyalások nem hoztak eredményt.⁴⁸

Az 1922–23-as tanévben már az oktatási időszakra kaptak kölcsön egy tantermet.⁴⁹ Az állandóan növekvő könyvmennyiség elhelyezésére azonban ez is kevésnek bizonyult. A folyamatosan érkező könyvszállítmányokat ekkor már nem tudták a ládákból kirakni, 60 ládát felbontatlanul, külön erre a célra kijelölt helyiségben kellett felhalmozniuk.⁵⁰

A könyvtárosok munkáját a felszerelési és berendezési tárgyak hiánya is nagy mértékben akadályozta. Eleinte csak két nagy asztal jelentette a Könyvtár teljes bútorzatát, sem székek, sem könyvespolcok nem voltak a helyiségekben. Ez az állapot szerencsére rövid ideig tartott, hamarosan kaptak néhány szekrényt, asztalt, széket, amelyek ugyan rossz állapotban voltak, de 1922-ben sokat értek, mert változtattak a kellemetlen munkakörülményeken.

További javulást eredményezett a bútorzat készítésére kiutalt 107 500 korona, amely összeget teljes egészében polcok készíttetésére használták fel. Így végre megfelelő módon tárolhatták az addig földre rakott könyveket, amelyek valósággal megbénították a könyvtárosok munkáját.⁵¹ Felszerelési és berendezési tárgyak beszer-

45. K.i. 97—1921/22. eksz. [Rektori leirat sürgeti a költségvetési összeg felhasználására vonatkozó javaslatok elkészítését.]

46. V. ö. a 3. sz. jegyzettel. 253. p.

47. K.i. 84—1921/22. eksz. „Bölcs. karhoz kérés az I. tant. ideigl. átadása tárgyában.”

48. K.B.i. 96—1921/22. KBsz. („Jegyzőkönyv a m. kir. Ferenc József tud. egyet. könyvtári bizottságának Szegeden 1922. június hó 2-án tartott ötödik rendes üléséről.”)

49. K.i. 245—1922/23. eksz. „Bölcsészeti kar tanácstermének könyvtári olvasóterem céljaira ideiglenes használatra átengedése.”

50. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 230. p.

51. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 229. p.

zéséhez, részletes jegyzék mellékelésével, az 1922—23-as⁵² és az 1923—24-es⁵³ tanévekben kértek anyagi támogatást a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól, amely 1922—23-ban 3 896 240,⁵⁴ 1923—24-ben 3 270 000 koronát⁵⁵ utalt ki. A rendelkezésre álló pénzből polcok, asztalok, székek, fogasok készültek.⁵⁶

A legszükségesebb tárgyak beszerzése közben, még az 1921—22-es tanév folyamán, hozzákezdtek PUSKÁS Endre 1921-es javaslatának megvalósításához: a galériás olvasóterem létesítéséhez.⁵⁷ A tárgyaló év folyamán a szegedi börtön asztalosüzeme az olvasóterem részére 66 alpméter hosszúságú polcsort készített el és további megrendelést kapott a galéria tervezésére és kivitelezésére. Az iratanyag tanúsága szerint az asztalosüzem rövidesen összeállította árajánlatát és a galéria egy részének vázlatával együtt elküldte a Könyvtárnak.^{58, 59}

ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÓ TEVÉKENYSÉG

Az előző fejezetben áttekintettük a könyvtári tevékenység személyi és anyagi adottságait, amelyek egyben a további munka feltételei is voltak. A továbbiakban két kérdésre keresünk választ: hogyan sikerült megteremteni a könyvtári gyűjtemény alapjait és milyen tartalmi és mennyiségi összetételű állomány alakult ki az 1923—24-es tanév végére?

Az első kérdésre könnyű felelni, mivel a források bőséges anyagot szolgáltatnak a fontos tárgykörre vonatkozólag. Mindenek előtt arra kell rámutatnunk, hogy az állománygyarapító tevékenységet a tárgyaló három év során a kényszerítő tényezők befolyásolták nagy mértékben. A mindennapi életben ez azt jelentette, hogy például az Egyetem valamennyi intézménye, intézete anyagi gondjait egyidejűleg kellett orvosolni. Ennek következményeként a Könyvtárnak meg kellett elégednie a részére kiutalt szerény összeggel, annak ellenére, hogy az igények már akkor túlnőttek a lehetőségeken. Problémát okozott az is, hogy 1921—1924 között nehéz volt régi, értékes szakkönyveket vásárolni. A Kolozsvárott kiépített kapcsolatokat — például cserekapcsolatokat — sem tudták állománygyűjtés céljaira felhasználni, egyszerűen azért, mert nem volt mit küldeniük a cseretársaknak. Régi, értékes munkákat egyedül az ajándékként érkező szállítmányok tartalmazhattak. A modern, hazai kiadványok gyűjtése ezzel szemben igen egyszerű volt, mivel az ügyességi kötelespéldányküldemények útján valamennyi nyomdatermékhez hozzájuthatott a Könyvtár. Ezek után túlzottnak tarthatnánk a könyvtárosok panaszát a hitelek kicsiny voltáról. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azonban azt, hogy a külföldi kiadványokat csak vásárlás útján lehetett megszerezni. Mivel külföldön áremelkedés, hazánkban pénzromlás volt, érthetővé válik a „javadalom”-mal kapcsolatos észrevétel.

52. K.i. 99—1922/23. [Dézsi Lajos kérvénye anyagi támogatásért a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz.]

53. K.i. 141—1923/24. eksz. „Bútorok beszerzése tgyban felterjesztés VKM-hez.”

54. K.i. 216—1922/23. eksz. „1922/23. évi felszerelési javadalom kiutalása.”

55. K.i. 61—1923/24. eksz. „Könyvtári felszerelésre VKM. újabb összeget utal ki.”

56. K.i. 208—1922/23. eksz. „Vajnai Gyula asztalosmesterrel kötött szerződés felszerelési tárgyak szállítása ügyében. Melléklet: Nagy József asztalosm. árajánlata.”

57. Vö. a 6. sz. jegyzettel. 231. p.

58. K.i. 23—1921/22. eksz. „Előterjesztés Rector Magnificushoz a könyvtár olvasótermében megrendelendő könyvtartó állványok ügyében.”

59. K.i. 114—1921/22. eksz. „Előterjesztés Rector Magnificushoz a könyvtári hivatal és olvasóterem berendezése (bútorkészítése) érdekében a helyi kerületi börtönhöz berendelő munkaerőért.”

Az ésszerűség követelményeinek eleget téve és a szűkös anyagi viszonyokra való tekintettel, pontosan meg kellett állapítaniuk a gyarapítás szigorú szabályait. A kérdéssel külön nem foglalkoztak, mindössze néhány megjegyzés alapján szereztünk tudomást bizonyos házi szabályok létéről.⁶⁰ Elsődleges feladatuknak tartották az oktatáshoz és kutatáshoz feltétlenül szükséges kiadványok, valamint az oktatók kézíratainak, nyomtatásban megjelent műveinek gyűjtését. Az utóbbi feladatot úgy valósították meg, hogy felhívással fordultak az egyetemi tanárokhoz: adják át munkáikat a Könyvtárnak.⁶¹ Az érdekelteknek jó példát mutatott a Rectori Hivatal azzal, hogy az Egyetem fennállásának 50 éves jubileuma alkalmából megjelent kiadványokat a Könyvtár rendelkezésére bocsátotta.⁶²

A részletek ismertetése előtt rá kell mutatnunk arra, hogy a gyarapodásban legnagyobb szerepet játszó adományozások útján számos értéktelen, használhatatlan művet kellett átvenniük. Az esetek többségében azonban fel kellett adni a gyarapítási elvet azért, mert a tulajdonos csak úgy adta át gyűjteményét, ha azt teljes egészében elveszik. Ilyen esetekben érdemes volt azonban lemondani az elv érvényre juttatásáról, mert csak ennek árán lehetett hozzájutni az adományban levő értékes művekhez.⁶³

A gyarapítás módjaival kapcsolatosan egyelőre csak annyit jegyzünk meg, hogy valamennyi lehetséges gyarapítási mód (kötelezpéldány, vétel, ajándék, csere, letét) szerepet kapott a hazai és külföldi intézmények, könyvkereskedők, magánosok stb. közreműködésével kialakuló állományban. Külön kell arról szólnunk, hogy 1923. márciusától milyen nagy szerepe volt a külföldi könyvrendelések és cserék lebonyolításában az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központnak (továbbiakban OKBK).⁶⁴ E kétértelmű kapcsolatban a Könyvtár azt a kötelezettséget vállalta, hogy a külföldről érkezett könyveket, az előírások betartásával, rendszeresen bejelentette az országos nyilvántartás számára.⁶⁵

A kötelezpéldányok szerepe az állomány gyarapításában

A Könyvtár örökölte az Erdélyi Múzeum ügyészégi kötelezpéldányok elnyerésére vonatkozó jogát.⁶⁶ SZÁDECZKY-KARDOSS Béla már az első tanévben igen fontosnak tartotta, hogy ezen az úton rendszeresen hozzájussanak az új hazai kiadványokhoz. Az első szállítmányok sürgős összeállíttatására és elküldésére kapott utasítást PUSKÁS Endre akkor, amikor még Budapesten tartózkodott.⁶⁷

Az ügyészégi kiadványok rendszeresen érkeztek, megbízható gyarapítási módot jelentettek, biztosították azt, hogy az egyetemi oktatók és kutatók a legrövidebb időn belül tudomást szerezhetek a hazai tudományos, műszaki és szépirodalmi újdonságokról.

60. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 233. p.

61. K.i. 33—1923/24. eksz. „Felhívás az egyetem tanáraihoz kézírataiknak és megjelent műveiknek a könyvtár részére való átengedése tgyban.”

62. K.i. 96—1923/24. eksz. „Jubileumi kiadványokat Rectori Hivatal letétként megküldi.”

63. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 233. p.

64. K.i. 142—1923/24. eksz. „Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központhoz átirat az egyetemi tanárok magánkönyvrendelése és könyvtári rendelések tárgyában.”

65. K.i. 161—1922/23. eksz. [OKEK értesíti a Könyvtárt, hogy értesítése napjától rajta keresztül történik a külföldi beszerzés és csere.]

66. BIBŐ István: Könyvtáraink racionalizálása. A Szegedi Egyetemi Könyvtár tizenkét éve. Szeged, 1933, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. /A Szegedi Egyetemi Könyvtár Dolgozatai 1./ 7. p.

67. K.i. 93—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre egyetemi könyvtárőrnek (Budapest) egyetemi könyvtári folyó ügyekben írt levél.”

A kötelezpéldány-szolgáltatás útján 1922. októberében az 1919—1921 években összegyűlt 16 ládányi kiadvány,⁶⁸ 1923 folyamán, részletes jegyzék kíséretében, az 1922-es anyag érkezett meg.^{69, 70}

A vásárlások szerepe az állomány gyarapításában

A korábban ismertetett körülmények miatt ugyan a vásárlási lehetőségek korlátozottak voltak, mégis, amikor csak tehették a könyvtárosok — természetesen erős válogatás mellett — megvették a felkínált műveket. Az esetek túlnyomó többségében kitartottak gyarapítási elveik mellett: csak az értékes, használható tudományos műveket vették át. Például 1922. tavaszán JÓNÁS Imre dévaványai tanító gyűjteményének csak egy részét vásárolták meg, mert abban főleg múzeális jellegű, oktatásnál kevésbé felhasználható kiadványokat találtak.⁷¹

Ezzel szemben minden fenntartás nélkül vették meg 1922-ben a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara,⁷² BINDER Jenő nyugalmazott középiskolai igazgató 100 000 koronára becsült,⁷³ 1547 kötetből álló (főleg német, francia irodalomtörténeti, nyelvészeti, néprajzi munkák), a Győri Kaszinó mintegy 1000 kötetes könyvtárát (értékes, Széchenyi korabeli magyar irodalmi művek, folyóiratok)⁷⁴ és egy KUN nevű könyvkereskedő 2678 korona értékű anyagát.⁷⁵ Külföldről Gustav FOCK lipcei könyvkereskedő tett ajánlatot a matematikai művekből álló, néhai SCHOLTZ professzor egykori tulajdonát képező könyvtár megvásárlására. Többszöri levélváltás után, 100 000 márka ellenében, a Könyvtár tulajdonába került az értékes anyag.⁷⁶

A Könyvtár és a könyvtárosok számára nélkülözhetetlen könyvészeti munkákat ugyancsak vásárlás útján szerezték be. Például 1922-ben PUSKÁS Endre Budapesten Kertbeny Károly könyvészeti munkáját és Pápai-Páriz latin-magyar szótárát tetette félre a Könyvtár számára,⁷⁷ továbbá angol-magyar, francia-magyar, magyar-francia, tót-magyar, magyar-tót, német-magyar, magyar-német, olasz-magyar, magyar-olasz szótárt, álnévlexikont, Pallas Lexikont,⁷⁸ a Magyar Könyvkereskedők Évkönyve több kötetét, Ferenczi Zoltán „A könyvtárban alapvonalai” című munkáját, Közgazdasági Lexikont, Magyar tájszótárt vásárolt.⁷⁹ Gustav Fock segítségével a Zentralblatt für Bibliothekswesen című folyóirat egy és a Deutsches Bucherverzeichnis négy kötetét vették meg.⁸⁰

68. K.i. 109—1922/23. eksz. „Herepcy Árpád jelentése szeptember-október havi kiküldetéséről.”

69. K.i. 225—1922/23. eksz. „Kötelezpéldányok (1922. évi) átadása idejét kérdezzük a budapesti kir. ügyészségtől.”

70. K.i. 63—1923/24. eksz. „Köteles példányok (1922) átvétele.”

71. K.i. 68—1921/22. eksz. „Jónás Imre tanító (Dévaványa) könyveket ajánl megvételre.”

72. K.i. 73—1921/22. eksz. „Előterjesztés Rector Magnificushoz a József Műegyetem és budapesti Kereskedelmi- és Iparkamara könyvtára másodpéldányainak megszerzése iránt.”

73. K.i. 99—1921/22. eksz. „Binder Jenő könyvtára ügyében hozzája és dr. Dézsi Lajos könyvtári bizottsági elnökhöz intézett levél.”

74. Jelentés a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Könyvtára 1922/23. tanévi gyarapodásáról. 2—3. lev.

75. K.i. 117—1921/22. eksz. „Kun Dániel könyvkereskedő 922. VII. 22. kelt kettő drb. (950.—+ +1728.—) 2678.— kor. t kitévő számlájának kiegyenlítése.”

76. K.i. 37—1921/22. eksz. „Fock Gusztáv könyvkereskedése (Leipzig) megvételre ajánlja a néhai Scholz professzor matematikai könyvtárát.”

77. K.i. 71—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre értesítése könyvtári folyó ügyekről s arra adott válasz.”

78. K.i. 87—1921/22. eksz. [Puskás Endre folyó ügyekről tájékoztatja Szádeczky-Kardoss Bélát.]

79. K.i. 112—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre folyó ügyekről szóló értesítése és arra írt válasz.”

80. K.i. 77—1921/22. eksz. „Fock Gusztáv könyvkereskedőhöz (Leipzig) könyvmegrendelés.”

Az ajándék szerepe az állomány gyarapításában

A vásárlásokból érkező köteteket jelentékenyen felülmúlta az ajándék útján érkezett kötetek száma. E helyen csak az érkező ládák számával érzékeltetjük mennyiségüket. 1922-ben a Földművelésügyi és a Pénzügyminisztériumtól 17,⁸¹ az Akadémiai Könyvtártól 9 ládányi⁸² anyag érkezett. Az 1921—22-es tanévben érkező adományok nagyságáról és adományozóikról pontosabb adataink is vannak, amelyeket és akiket a 6. táblázatban sorolunk fel. Az adományok nagysága tekintetében magasan kiemelkedik közülük a Fővárosi Könyvtár, de nagy kötetszámmal képviselteti magát még a Szent István Társulat és a Földművelésügyi Minisztérium is.

Az 1922—23-as tanévben a magángyűjtemények vették át az ajándékozó intézmények vezető szerepét. Ekkor kapta meg a Könyvtár TARNOVSZKY Géza nyugalmazott főorvos 3071 kötetes gyűjteményét, amely értékes, régi magyar könyveket is tartalmazott, LECHNER Károly 3000 kötetes hagyatékát (az akadémiai könyvkiadó kiadásában megjelent művek, görög, latin klasszikusok német fordításai) és SZÁDECZKY-KARDOSS Lajos 577 kötetes könyvtárát.⁹⁰

Az 1923—24-es tanévben az OKBK-tól 77 mű (268 kötet) és 5 folyóirat (53 kötet), IMRE Sándor egyetemi tanártól 3000, a Smithsonian Institut-tól pedig 324 kötet könyv érkezett.⁹¹

A cseretevékenység szerepe az állomány gyarapításában

Az 1921—22-es tanévben a cseretevékenység még csak az első próbálkozásoknál tartott. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium utasítására tervbevétték, hogy kapcsolatot keresnek angol tudományos intézményekkel, de ennél tovább nem jutottak.⁹² A megindulási nehézségekkel magyarázható, hogy ebben az évben csak a Hódmezővásárhelyen elhelyezett máramaroszigeti református jogakadémiával sikerült cserekapcsolatot létesíteni.⁹³

A következő két év során több hazai (Felsőoktatási Egyesület,⁹⁴ Budapesti Erzsébet Tudományegyetem,⁹⁵ Soproni Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola⁹⁶) és egy külföldi (lundi egyetem⁹⁷) intézménnyel indult meg a cseretevékenység.

A Könyvtár nyomtatott tanrendekeket, egyetemi beszámolókat, az Egyetem történetéről írt tanulmányt, doktori értekezéseket küldött a társaknak, akiktől tanrendek (Hódmezővásárhely), értékes és jelentéktelen értekezések (Lund, Sopron) érkeztek.

81. K.i. 53—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre értesítése könyvtári ügyekről. (Pénzügyminisztériumtól, Földművelésügyi Minisztériumtól kapott könyvanyag küldése stb.)”

82. K.i. 42—1921/22. eksz. [Puskás Endre folyó ügyekről tájékoztatja Szádeczky-Kardoss Bélát.]

90. V. ö. a 74. sz. jegyzettel. 1—2. lev.

91. V. ö. a 17. sz. jegyzettel. 470. p.

92. K.i. 119—1921/22. eksz. [A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium külföldi cserekapcsolat létesítésére szólítja fel az egyetemet.]

93. K.i. 21—1921/22. eksz. „Rector Magnificus megküldi a Hódmezővásárhelyen elhelyezett máramaroszigeti jogakadémia nyomtatványait.”

94. K.B.i. 46—1921/22. KBsz. [Rektori határozat a Felsőoktatási Egyesülettel való csereviszony felvételéről.]

95. K.i. 31—1922/23. eksz. [A Könyvtár csere megindítása céljából egyetemi kiadványokat küld az Erzsébet Tudományegyetemnek.]

96. K.i. 30—1923/24. eksz. „M. kir. bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolának köszönet a megküldött kiadványért s kérés a csereviszony rendszeres fenntartására.”

97. K.i. 134—1922/23. eksz. „(Lundi egyetemi könyvtár) értesít 22 csomag könyv ajándékképpen való megküldéséről. Az érkezett 1 csomagot megköszönjük s a csereviszony bevezetését kérjük.”

A kezdeti credmények örvendetesek voltak, azonban a tárgyalat gyarapítási módnak kevés hasznát vette az Egyetem. Ennek az lehetett az oka, hogy a csere-társak nem ismerték egymás igényeit, az oktatási, kutatási területeket. Mindkét fél az általa jónak vélt kiadványokat küldte el. Ilyen körülmények között igen kedvezően értékelhető az OKBK azon törekvése, amely szerint a cserét az intézmények (egyetemek) érdekeinek kell irányítaniuk. Tudományos kiadványért olyan tudományos kiadványt kapjanak, amelyet munkájukban felhasználhatnak.⁹⁸ Véleményünk szerint ennek megvalósítására csak törekedni lehetett, de elérni nem.

A letétek szerepe az állomány gyarapításában

A Könyvtár Szegedre költözése után nagy gondot okozott, hogy nem lehetett azonnal a használók rendelkezésére bocsájtani az ajándékként kapott kiadványokat. Ebben a szorult helyzetben igen nagy segítséget jelentett a Felső Oktatásügyi Egyesület hallgatók számára összeállított letéti állománya, amely 37 jogi, államtudományi, nemzetgazdaságtani, statisztikai művet (41 kötetet), 338 bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi művet (454 kötetet), 101 matematikai és természettudományi művet (123 kötet) tartalmazott.⁹⁹ A küldeményből, mint tapasztalható, hiányoztak az orvostudományi művek.

A fentinelő lényegesen kisebb mértékben lehetett hasznosítani a Szegedi Állami Főgimnázium 426 kötetes letétét, amelyet tanárok számára készített útmutatók, középiskolai diákok olvasmányai képeztek.¹⁰⁰

LELTÁROZÁS, LETÁRI NYILVÁNTARTÁSOK

A könyvtárosok igen fontosnak tartották azt, hogy mielőbb megkezdjék a kiadványok leltározását. Tudták, hogy a birtokbavételt okmányokkal kell bizonyítani, amelyek a katalógusok elkészüléséig bizonyos tájékoztatást adtak az állományról. A munkát nem lehetett halogatni, ellenkező esetben nem lehettek volna úrrá a rohamosan gyarapodó kiadványmennyiségen. Ez a felismerés vezette őket akkor, amikor az 1921–22-es tanévben az ügyészégi anyagot és a Fővárosi Könyvtár ajándékát betűrendben helyezték el és bevezették a leltárnaplókba. Ugyanekkor vettek leltári nyilvántartásba 36 külföldi folyóiratot is.¹⁰¹

A leltárnaplók készítésekor a kolozsvári naplók szolgáltak mintául. Az utólag egybeköthető szükséges úrlapmennyiséget 250 ívben állapították meg és a budapesti egyetemi nyomdában készítették el.¹⁰² A kiadványféleségek (könyvek, folyóiratok), illetve eredet szerinti elkülöníthetőség (kötelespéldányok, egyéb kiadványok) szempontját figyelembe véve, 1924 őszéig öt naplóból álló rendszer alakult ki.

A „Gyarapodási főnapló”-ban az egy beszerzési helyről, egy időpontban érkező valamennyi kiadványféleség egy tétel (egy folyószám) alatt szerepelt. Rovatai: folyószám, kelet, honnan (érkezett), (kiadványok felsorolása:) nyomtatvány, ősnymtatvány, RMK, folyóirat, hírlap, egyetemi nyomtatvány, disszertáció, értesítő, vegyes

98. V. ö. a 65. sz. jegyzettel.

99. K.i. 30—1921/22. eksz. „Köszönő irat a Felsőoktatásügyi Egyesület elnökéhez letétül megküldött egyesületi könyveikért.”

100. K.i. 78—1921/22. eksz. („Jegyzék a szegedi m. kir. áll. főgimnázium tanári könyvtárából a m. kir. Ferenc József Tudomány Egyetem könyvtára számára átvett anyagról.”)

101. K.i. 26—1922/23. eksz. „Könyvtári jelentés az 1921—22 iskolai évről.”

102. V. ö. a 82. sz. jegyzettel.

nyomtatvány, térkép, kézirat, jegyzet. Vezetését 1922. február 3-án kezdték meg. A napló vezetésében csak az kifogásolható, hogy egy-egy tételnél nem utaltak a részleteket tartalmazó további naplók tételszámaira.

A nyomtatványok (könyvek, egyetemi nyomtatványok, disszertációk, értesítők, vegyes kiadványok) a „Gyarpodási napló. Nyomtatványok”, az ügyészégi kötelese példányok a „Gyarpodási napló. Ügyészégi nyomtatványok” felirattal ellátott naplóba kerültek. E naplók rovatai a következők voltak: főnapló (megfelelő tételszáma), osztálynapló (sorszám), kelet, a munka címe, honnan (érkezett), ára — és a már tárgyalt kiadványok az ismert felsorolási rendben. A „Nyomtatványok” naplóját 1922. február 3-tól, az „Ügyészégi nyomtatványok” naplóját 1922. március 9-től vezették.

A folyóiratokat szintén két naplóban tartották nyilván. Mind a „Folyóiratok”, mind az „Ügyészégi folyóiratok” feliratú napló a következő rovatokat tartalmazta: főnapló (megfelelő tételszáma), osztálynapló (sorszám), kelet, a munka címe, honnan (érkezett), ára, (kiadványok felsorolása:) folyóirat, hírlap, jegyzet. A „Folyóiratok” naplóját 1922. február 10-én, az „Ügyészégi folyóiratok” naplóját 1923. szeptember 1-én nyitották meg.

A részletezéseket tartalmazó naplók — igen helyesen — kivétel nélkül utaltak a „Főnapló” tételszámaira.

A naplókat vezető munkatárs vagy munkatársak lelkiismeretesen és pontosan végezték teendőiket. Bármely összesítés, adatkikeresés könnyen elvégezhető a nyilvántartások segítségével. Mindössze egy apróságnak látszó sajátosságuk okozott zavart az állományadatok egybevetésekor. Ugyanis a más intézménytől letétbe kapott kiadványokat is bevezették a naplókba és a többi kiadvánnyal együtt összegezték, nem választották külön. A tanévenként készülő működési jelentésekben azonban már kiemelték a letéti értékeket, ezért nem találtunk eleinte azonosságot a leltárnaplók és a beszámolók adatai között. Az anyag feldolgozása közben a leltárnaplók adatait javítottuk (a leltárnaplókban nem módosítottuk az összegeket), ezek szerepelnek összeállításunkban is. Véleményünk szerint a letét állománynaplóban történő szerepeltetése nem volt helyes, mert visszaadáskor törölni kellett a naplóból a tételt (tégeket) és az állományadatokat valamennyi oldalon javítani kellett.

A kiadványok állományba vételekor a kiadványok címlapjának hátoldalára, a kilencedik, esetleg századik, kétszázadik stb. de mindenképpen az utolsó, szöveget tartalmazó oldal alá, a táblák, mellékletek hátoldalára ráütötték a tulajdonbélyegzőt. (Szövege a következő volt: „A M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Könyvtára”). A bélyegző köralakú, átmérője 2 cm volt. Az utolsó szöveges oldalra ceruzával beírták a gyarpodási napló tételszámát, majd egy kötőjel után a tanév számát, ismét egy kötőjel után a részletezést tartalmazó napló megfelelő tételszámát. A leltári szám tehát a következő elrendezései voltak: pl. 41—1921/22—1160.

A KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA

Az állomány mennyiségi és minőségi sajátosságainak megismerése igen lényeges a könyvtárosok, de ugyanakkor az olvasók számára is. A minőségi, tartalmi elemzés sokrétűsége folytán és terjedelme következtében önálló tanulmányt kíván. Bizonyos vonatkozásokra az eddigiek és a továbbiak során is kitérünk, részletezésüket azonban mellőzzük. Az alábbiakban csak a mennyiségi sajátosságokat és változásokat mutatjuk be.

A nyomtatványnaplóban nyilvántartott könyvek, egyetemi és vegyes nyomtatványok, disszertációk, térképek, értesítők, gyászjelentések számának évenkénti változását a 7. és 8. táblázat együttesen mutatja be. (Ez alkalommal és a továbbiak során több esetben az azonos évekre vonatkozó mű- és kötetszámokat — az áttekinthetőség biztosítása érdekében — külön táblázatban összegeztük.)

A vétel, ajándék, csere, letét útján gyarapodó nyomtatványok együttes száma, mű- és kötetszám tekintetében, a második évig emelkedést mutatott, majd 1923—24-re hirtelen igen alacsony szintre esett. Ugyanez tapasztalható a könyvek esetében is, amelyek egyébként a teljes gyarapodás 80—90%-át jelentették. Az első évben még a disszertációk is számottevő mennyiséggel képviseltették magukat, később azonban igen visszaestek, gyarapodásuk jelentéktelen volt.

Az ügyészégi nyomtatványoknál (kötelesspéldányok) a nyomtatványokhoz hasonló hullámszám figyelhető meg a végösszeg évenkénti nagyságát illetően. Csak annyi az eltérés a 9. és 10. táblázat és a korábbi, 7. és 8. táblázat adatai között, hogy a nyomtatványok esetében az értékek mindig 2000 felett maradtak, az ügyészégtől érkező könyvek száma ellenben az első év 5—7%-ára süllyedt (mű-szám alapján) az 1923—24-es tanévben. A többi ügyészégi kiadványnak kis szerepe volt az állomány gyarapításában.

A folyóiratok száma (11. és 12. táblázat) az 1922—23-as tanévben érte el a tetőpontot — akkor sem volt több 100-nál — azonban az 1923—24-es visszaesés nem olyan nagy méretű, mint a nyomtatványok esetében volt. Szándékosan nem foglalkoztunk külön a hírlap-kategóriával, mert a három év során csak egyetlen kötetet vettek állományba.

Ügyészégi folyóiratokat (folyóirat-kötelesspéldányok) először az 1923—24-es tanév során kapott a Könyvtár. A folyóiratféleségek száma a teljes folyóiratgyarapodás 23%-át, kötetszám szerint pedig 30%-át adta. (13. táblázat.)

A teljes gyarapodás (14. és 15. táblázat) általában a nyomtatványok (nemcsak a könyvek) változásával megegyező értékingadozást mutat. A három évi gyarapodás eredménye 17 249 mű (41 888 kötet) volt. (Letét: 607 mű — 947 kötet). A mű- és kötetszám aránya időszakunk alatt a következő változásokat mutatta. 1921—22-ben még 2 kötet sem jutott 1 műre, ezzel szemben 1922—23-ban és 1923—24-ben már 3 kötetet lehetett 1 művel arányba állítani. Az arány valószínűleg azért változott meg, mert a későbbiek során több kötetes sorozatok, több évfolyamból és kötetből álló folyóiratok kerültek a Könyvtár birtokába.

Még egy tényre kívánunk magyarázatot keresni. E fejezetben elemzett táblázatok esetében, szinte kivétel nélkül 1923—24-re visszaesést láthattunk. Ennek két oka lehetett. Az egyik a gazdasági helyzet rosszabbodása, a pénz értékének romlása, aminek következtében kevés kiadványt lehetett megvásárolni. A másik ok az lehetett, hogy a hirtelen összegyűlt állományt az 1921—22-es tanévben nem tudták bevezetni a naplókba, csak a következő évben, amikor a tárgyévi gyarapodás naplózása is esedékes volt. A harmadik évre már kevés, vagy semmi hátralékuk nem maradt, az évi gyarapodás pedig nem múlta felül az előző évi, elmaradással nagyobbított összeget.

A rendelkezésre álló összesítések alapján a különféle gyarapítási módok évenkénti szerepe is elemezhető. Az 1921—22-es tanévben, mű-szám alapján, a kötelesspéldány és az ajándék útján érkező kiadványok messze megelőzték a többi csoportot, további sajátosság az volt, hogy az első helyen álló ajándék-csoportnak csak jelentéktelen többlete volt a kötelesspéldányokkal szemben. Kötetszám szerint a kötelesspéldány került az első helyre. Megállapítható továbbá, hogy a két gyarapítási mód

mellett aránytalanul kis jelentősége volt a vételnek (keves pénzt kapott a Könyvtár), csere pedig egyáltalán nem volt. Érdekes, hogy még a letéti anyag is megelőzte a vásárlásból származó kiadványok számát. Ha kiadványfélésegek alapján bontjuk az összegeket az arányok így festenek: a könyvek többségükben kötelespéldányok voltak, de sok volt az ajándék is. A folyóiratok mű- és kötetszáma igen alacsony volt, gyarapításukat elsősorban a vásárlások biztosították. A disszertációk nagy részét ajándékozás útján kapta a Könyvtár. (16. és 17. táblázat.)

Az 1922—23-as tanévben mű-szám tekintetében az ajándék lépett előtérbe, (18. és 19. táblázat) 60%-os részesedésével megelőzte a vétel- és az azt követő kötelespéldány-kategóriát. A letét ebben az évben újabb tétellel gyarapodott. Ekkor jelent meg először, bár szerény értékkel, a csere-kategória. Kötetszám alapján az ajándék után a kötelespéldány és a vétel következett. A kiadványok közül ismét a könyveket emeljük ki, amelyeknél a gyarapítási módok fontossági sorrendje a következő volt: ajándék, vétel, kötelespéldány. A folyóiratoknál szintén az ajándék állt az első helyen, a vétel messze lemaradt tőle.

Végül az 1923—24-es tanévben az ajándék mennyisége továbbra is tartotta vezető helyét (főleg kötetszám tekintetében tapasztalható ez), a vételt pedig a harmadik helyre szorította vissza a kötelespéldány. Figyelemreméltó a csere jelentőségének növekedése a korábbi évhez viszonyítva. A kiadványfélésegek alapján történő csoportosításunkban ismét a könyvekkel, mint legnagyobb csoporttal foglalkozunk először. Az ajándék továbbra is az első helyen maradt, a kötelespéldány ugyan előrelépett a második helyre, azonban az azt követő vétellel együtt sem volt számottevő szerepe. Érdekes, hogy majdnem annyi könyv érkezett csere útján, mint amennyit vásároltak. A folyóiratoknál a könyvekkel megegyezően alakult a gyarapítási módok sorrendje. A többi kiadványfélésegek mennyisége jelentéktelen volt. (20. és 21. táblázat.)

A három év adatait összehasonlítva megállapítható, hogy a mű-szám szerint a teljes gyarapodásban az ajándék egyszer sem veszítette el vezető helyét. Az 1922—23-as tanévet leszámítva, a második helyen a kötelespéldány (eleinte 50, később 7%-os részaránnyal) és a vétel állt, amelyet igen erősen megközelített a csere. Mű-szám alapján a könyvek az első évben főleg kötelespéldányként érkeztek, a továbbiak során azonban itt is az ajándék lépett előtérbe (1921—22-ben a kötelespéldányként érkezett könyvek a teljes könyvgyarapodás 50%-át jelentették, 1923—24-ben ugyanez a tétel 7% volt.) A vételnek csak az 1922—23-as tanévben volt nagyobb szerepe a könyvek gyarapításában (23%), a teljes évi gyarapodásból (valamennyi gyarapítási mód és kiadvány együtt) 1923—24-ben 2,5, 1922—23-ban 23%-kal részesedett. A folyóiratoknál az 1922—23-as tanévre, a vételtől az ajándék vette át az első helyet. Az 1923—24-es tanévben a folyóirat-kötelespéldányok is megjelentek, a vétel pedig egészen háttérbe szorult.

FELDOLGOZÁS

A Könyvtár igen fontos feladata volt, hogy állománya az olvasók és természetesen a könyvtárosok számára is minél hamarabb hozzáférhető legyen, a különböző kiadványokról katalógus készüljön. Az Egyetem rektora, MENYHÁRT Gáspár, a feldolgozást, illetve előkészítési munkálatainak megkezdését, mindennél előbbre valónak tartotta, amelyet SZÁDECZKY-KARDOSS Béla ideiglenes vezetői megbízólevelében kifejezésre is juttatott.¹¹¹ Utasítása nem érte váratlanul SZÁDECZKY-t,

111. K.B.i. 57—1921/22. KBsz. [Szádeczky-Kardoss Bélát a rektor a Könyvtár ideiglenes vezetőjévé nevezi ki.]

aki még kinevezése előtt, 1922 január-február hónapjaiban azt tervezte, hogy rövid időn belül megkezdje a kötelezpéldányok és a Fővárosi Könyvtár állományának feldolgozását. E tervét DÉZSI Lajossal, a Bizottság akkori elnökével is közölte.¹¹²

Az előkészítő munka során, az 1921—22-es tanévben, SZÁDECZKY lefordította a Porosz Instrukció második kiadását, amely Berlinben 1915-ben jelent meg.¹¹³ A címléírás számára tehát volt már segédeszköz, de ezen felül még bibliográfiákra, szótárakra, lexikonokra is nagy szükség volt. A hús tételből álló és főleg magyar kiadványokat tartalmazó hiányjegyzéket PUSKÁS Endre még Budapesten összeállította,¹¹⁴ amelyet a Bizottság haladéktalanul továbbított az Egyetemi Tanácsához.¹¹⁵ A szükséges magyar nyelvű munkák megvásárlására csak 1922-ben került sor. A külföldi kézikönyvek, könyvészeti munkák stb. beszerzésére 1924 februárjában nyílt alkalom. Ekkor ugyanis a Nemzetek Szövetsége hiányjegyzéket állíttatott össze minden felsőoktatási intézménnyel, természetesen a könyvtárakkal is. A Könyvtár terjedelmes felsorolásából csak egy tételt emelünk ki, Dewey tizedes rendszerének 1894-es kiadását.¹¹⁶ Megrendelésére valószínűleg azért került sor, mert alkalmazhatóságát akarták mérlegelni.

Bár a szükséges könyvészeti segédletek teljes számban nem álltak rendelkezésre; mégis elkészültek az 1921—22-es tanévben a Fővárosi Könyvtártól, az ügyészségtől, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalatától érkező művek és a vásárolt könyvek cédulái, amelyekből betűrendes katalógust állítottak össze.¹¹⁷ (A címléírás helyi sajátosságait, a katalóguslapok alaki előírásait azért nem ismer-tjük, mert azok alkalmazásának időpontját nem tudtuk megnyugtatóan megállapítani. Az is lehetséges, hogy az általunk legkorábbanak vélt címfelvételek, katalóguslapok időhatárunkon túl készültek.)

Az 1922—23-as tanévben folytatták a katalóguslapok írását.¹¹⁸ Az 1923—24-es tanévben tovább folytatták az úgynevezett alapkönyvtári állomány, az új könyvek és folyóiratok feldolgozását és ekkor fejezték be az előző tanévben megkezdett munkát: az olvasóteremben elhelyezett 6070 műről katalóguscédulák gépelését,¹¹⁹ amelyekből egy betűrendes- és egy szakkatalógust szerkesztettek.¹²⁰

Az olvasóterem szakcsoportokba rendezett állományának szakrendjéről a következőket állapítottuk meg. Nyolc nagy és azon belül kilenc kisebb csoportot különítettek el. A nyolc csoportot nagy betűkkel, a további csoportokat a megfelelő nagybetűk után írt kis betűkkel jelölték (22. táblázat). A nagybetűk az Egyetemen oktatott tudománycsoportokat, tudományágakat jelölték. A könyvtárosok tehát sajátos, az egyetemi könyvtári igényeknek legjobban megfelelő rendszerben állították fel a kiadványokat. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez a csoportosítás nem azonos a kolozsvárilal, ahol 48 római számmal jelölték a főszakokat és kis betűkkel korlátlanul lehetett bővíteni a rendszert.¹²¹ Tény azonban az is, hogy nem

112. K.B.i. 56—1921/22. KBsz. [Szádeczky-Kardoss Béla jelentése a könyvtári munkák állásáról.]

113. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 233. p.

114. K. B. i. 15—1921/22. KBsz. [Puskás Endre könyveket, felszerelési tárgyakat kér a rektortól.]

115. K.B.i. 16—1921/22. KBsz. [Dézsi Lajos a Könyvtár könyvekre és felszerelési tárgyakra vonatkozó igényeinek kielégítését kéri.]

116. K.i. 149—1923/24. eksz. „Nemzetek Szövetsége határozata a könyvtárak legsürgősebb szükségleteinek összeírása tgyban.”

117. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 229—230. p.

118. V. ö. a 74. sz. jegyzettel. 3. lev.

119. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 2—3. lev.

120. K.i. 190—1923/24. „Olvasóterem megnyitásáról értesítés a helyi lapoknak.”

122. GULYÁS Pál: A bibliográfia kézikönyve. Bevezetés a könyvészetbe. 1. köt. A leíró és rendszerező bibliográfia. Bp. 1941. 553—554. p.

helyileg dolgozták ki ezt az osztályozási módot. Vizsgálódásaink során ugyanis megállapítottuk, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára 1876-ban kidolgozott rendszerével mutat azonosságot.¹²³ Ezek után csak azt kellett kiderítenünk, hogy kinek a közvetítésével jutott el a Könyvtárba ez az osztályozási gyakorlat. Az 1923—24-es működési jelentés alapján könnyű volt megállapítanunk azt, hogy DÉZSI Lajos megbízott igazgató vett részt korábban a budapesti egyetemi könyvtár olvasótermének rendezésében, tehát ő lehetett a közvetítő.¹²⁴ Arról azonban nincs tudomásunk, hogy ezt a rendszert a már említett szakkatalógus szerkesztésekor is felhasználták volna a Könyvtár munkatársai.

A Könyvtár és állománya jelentőségének elismerését bizonyította az a tény is, hogy az OKBK 1924-ben bevonta azon könyvtárak közé, amelyek rendszeresen bejelentették külföldi könyv- és folyóiratgyarapodásukat a Budapesten szerkesztett központi katalógus számára.¹²⁵

OLVASÓSZOLGÁLATI TEVÉKENYSÉG

Helybenolvasás

Az első évek szűkös helyiségvizonyairól már képet alkothattunk. Többek között ennek következményeként nem lehetett az 1921—22-es tanévben helybenolvasási lehetőséget biztosítani. Az olvasóterem létesítésének gondolatáról azonban nem mondtak le a könyvtárosok és el is érték, hogy egy volt tantermet kaptak meg ideiglenesen olvasóterem céljaira.¹²⁶ A korábbi, túlszűfolt könyvtári helyiség így felszabadult, munkaszobává alakíthatták. Az olvasóterem berendezési munkálatai lassan haladtak, amivel a Szegedi Új Nemzedék című napilap 1923. október 31-i száma is foglalkozott. Szóvá tette azt, hogy az egyetemi hallgatóknak nincs hol tanulniuk. A cikk írója sikraszállt azért, hogy mielőbb megnyíljen a Könyvtár olvasóterme és naponta mennél hosszabb ideig álljon az olvasók rendelkezésére.¹²⁷

Lehet, hogy ettől függetlenül, de az is lehetséges, hogy ennek hatására, 1924. április 10-én megnyílt az 50 férőhelyes, galériás olvasóterem. A falak mentén sorakozó polcokon 6070 mű 7852 kötetét és 254 folyóiratkötetet helyeztek el. A fenti állomány összeválogatása nem volt egyszerű, mert kevés volt a tudományos értékű munka, másrészt sok időt igényelt, majdnem az egész tanévben az olvasóterem megnyitásához szükséges feltételek biztosításával foglalatostkodtak a könyvtárosok.

Az olvasóterem állományát főként az Akadémiai, Múzeumi, Fővárosi, Budapesti Egyetemi Könyvtáraktól érkező szállítmányokból válogatták ki. Nagy segítséget jelentett továbbá a Felsőoktatási Egyesület letéte (a legfontosabb egyetemi tankönyvek több példányban, új kiadású szótárak), BINDER Jenő közel másfélszeres kötetes könyvtára (német, francia irodalmi, nyelvészeti, néprajzi művek), amely szinte teljes egészében az olvasóterem polcaira került. TARNOVSZKY Géza gyűjteménye a földrajzi, utazási, német, francia szépirodalmi műveket, a Győri Kaszinó könyvtára a magyar irodalomtörténeti-, történeti- és folyóiratanyagot, a Fővárosi Könyvtár és a Pénzügyminisztérium másodpéldányai a jog- és államtudományi szak anyagát szolgáltatták. Nem sikerült megfelelő mennyiségű és

123. V. ö. a 122. sz. jegyzettel. 552. p.

124. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 1. lev.

125. K.i. 138—1923/24. eksz. „Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai központ átirata a központi katalógus tgy.-ban.”

126. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 231. p.

127. K.i. 23—1923/24. eksz. „Szegedi Új Nemzedék cikke (1923. okt. 21. 240. sz.) könyvtári kérdésben.”

minőségű gyűjteményt összeállítani az orvostudomány, a kézikönyvtár (szótárak, segédkönyvek) és a folyóiratok vonatkozásában. Az olvasótermi állomány tartalom szerinti csoportosítása azt mutatja, hogy a természettudományos művek a teljes állomány 20, a társadalomtudományi művek 70%-át adták, az egyéb, vegyes tárgyú kiadványok a fennmaradó 10%-on osztoztak.¹²⁸

Az olvasótermi állományt a feldolgozásnál már említett, gépelt katalóguscédulák-ból szerkesztett betűrendes- és szakkatalógus tükrözte.¹²⁹

Az olvasóterem használati rendje megegyezett a kolozsvári egyetemi könyvtár szabályzatában foglaltakkal. A helyiség naponta 8-tól 13-ig és 15-től 20 óráig állt a közönség rendelkezésére. Az előírások értelmében az olvasó átadta a ruhatárosnak felsőkabátját, kalapját stb., akitől ruhatári számot és kérőlapokat kapott. (Külön kérőlapja volt mind a könyveknek, mind a folyóiratoknak). A kitöltött kérőlapot (név, állás, lakás, a mű címe beírásával) átadta az olvasótermi felügyelőnek és elfoglalta a ruhatári számának megfelelő számozott helyet. Itt kapta meg a kért műveket, amelyeket használat után visszaadott az olvasóterem felügyelőjének. Ez a tisztviselő a kérőlapon bélyegzővel jelezte a visszaadás tényét és átadta az olvasónak, aki a ruhatárban a ruhatári szám és a lebélyegzett kérőlapok ellenében visszakapta a megőrzésre átadott tárgyakat.¹³⁰

Az olvasótermet az oktatókon és hallgatókon kívül a város 16 éven felüli életkorú közönsége is használhatta. Tájékoztatásukra Dézsi Lajos rövid ismertetést adott a Könyvtár és állománya kialakulásáról, az olvasóterem nyitvatartási rendjéről, állományáról, katalógusairól, az olvasóterem használatának szabályairól. Tájékoztatóját a helyi lapokban (Szegedi Új Nemzedék, Szeged, Friss Hírek, Friss Újság) olvashatta a város közönsége.¹³¹

Dézsi Lajos szerint az 1923–24-es tanév olvasótermi forgalmáról készült kimutatás, ezt azonban a beszámoló általa jelzett helyén nem találtuk meg, valószínűleg elveszett.¹³²

Kölcsönzés

Míg a helybenolvasáshoz számos tárgyi feltételt kellett biztosítani, addig a kölcsönzés megindításához lényegesen kevesebb kellett. A legfontosabbak, a kiadványok, rendelkezésre állottak és rövid időn belül kölcsönözhetőek voltak. A kölcsönzés lehetőségével élt is az Egyetem. Például már 1921–22-ben a Felsőoktatási Egyesülettől kapott és szakcsoportokba rendezett könyveket szemináriumi könyvtárak vették kölcsön. A folyóiratok kölcsönzéséről ugyancsak gondoskodott a Könyvtár.¹³³

A kölcsönzéssel kapcsolatban nincsenek olyan részletes adataink, mint amilyenek a helybenolvasás esetében rendelkezésre álltak. A birtokunkban levő források alapján azonban tudjuk, hogy a kölcsönzésnél használt térítvény megegyezett a kolozsvárral, mindössze a lap felső szegélyén levő szöveget, a Könyvtár nevét javították át. A térítvény két részből állt. A baloldali, nagyobb terjedelmű részben

128. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 1—2. lev.

129. V. ö. a 120. sz. jegyzettel.

130. Utasítás a kolozsvári Ferenc-József magyar királyi tudományegyetem könyvtára részére. (Jóváhagyott a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 5067—1900. sz. rendeletével.) 4—6. p.

131. V. ö. a 120. sz. jegyzettel.

132. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 2. lev.

133. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 229—230. p.

a következők szerepeltek: szerző, cím, darab, alak, kötés, jegy, kelt, határidő, hivatalos jegyzet, aláírás, állás, lakás. A jobboldali szelvényrész adatai: a könyv szerzője, címe, jegye, drb. A rovatokat a kölcsönző személy töltötte ki. Az ismertetett térítvényt még 1921-ben 10 000 példányban nyomdailag sokszorosították.¹³⁴

Arról nincs tudomásunk, hogy milyen rendszerű nyilvántartásban szerepeltek a térítvények. Csak feltételezzük, hogy a nagyobb szelvény a kölcsönzők neve, a kisebb szelvény a mű szerzője, vagy címe szerinti betűrendben sorakozott.

A rendelkezésre álló könyvek és folyóiratok nem mindig elégitették ki az egyetemi oktatók (esetenként a hallgatók) igényeit. Ilyenkor más könyvtárak bocsájtották a kérő rendelkezésére a birtokukban levő kiadványt. A helybeli Somogyi Könyvtár igazgatója, MÓRA Ferenc például igen nagy előzékenységgel teljesítette a hozzá forduló kéréseit. Megtette például azt, hogy a nem kölcsönözhető kézikönyvtárhoz tartozó Corpus Iurist kölcsönadta MÁRKI Sándor professzornak.¹³⁵ Ugyanígy kölcsönzött néhány művet az Országos Széchenyi Könyvtár hallgatók részére,¹³⁶ az Országgyűlési Könyvtár MÁRKI Sándornak (44 mű),¹³⁷ a Budapesti Egyetemi Könyvtár MENYHÁRT Gáspár rektornak egyetemi kiadványokat,¹³⁸ a Rádai-Könyvtár BARTÓK György egyetemi tanárnak 8 művet.¹³⁹

Forgalmi adatokat a forrásokban nem találtunk, mindössze az 1922-ben kölcsönadott kötetek számát ismerjük. (356 kötet).¹⁴⁰

Tájékoztatás

A szóbeli felvilágosításokról valószínűleg nem készítettek nyilvántartást, erről ugyanis sem a szóbeli közlések, sem az írásos források nem tesznek említést. Az írásban benyújtott kérdések ezzel szemben irattárba kerültek és így rendelkezésünkre állnak.

A vizsgált időszak alatt, 1922. tavaszán, a budapesti törvényszék arról kért tájékoztatást, hogy az Új Lap című napilap 1920. szeptember 29-i számában megjelent-e „A hatvani cukorgyár mint munkásrontó intézmény” című cikk. A válasz szerint, a jelzett napon ilyen című cikket nem közöltek a lapban.¹⁴¹

A Révai Lexikon szerkesztősége 1922-ben PERSIÁN Kálmán, a kolozsvári egyetemi könyvtár tisztviselője és Cs. PAPP József életrajzának kiegészítését kérte. A válasz másolatát ugyan nem találtuk meg, azonban a szerkesztőség köszönete arról tanúskodik, hogy kielégítő választ kaptak.¹⁴²

134. K.B.i. 36b—1921/22. KBsz. [Puskás Endre jelentése Dézsi Lajosnak.]

135. K.i. 71—1922/23. eksz. [Márki Sándornak a Somogyi Könyvtár kölcsönadja a Corpus Iuris 1913/14. évi kötetét.]

136. K.i. 32—1921/22. eksz. „Thuróczy Emma és Simó Emilia kérése a M. Nemz. Múzeum könyvtáráról könyvek kölcsönkéréséért.”

137. K.i. 27—1921/22. eksz. [Könyvek kölcsönzése a Magyar Nemzetgyűlés Könyvtáráról.]

138. K.i. 64—1921/22. eksz. [Könyvek kölcsönzése a budapesti egyetemi könyvtárról.]

139. K.i. 48—1921/22. eksz. „Könyvkérés Dr. Bartók György egyetemi ny. r. tanár úr részére a Rádai-könyvtárról.”

140. K.i. 158—1922/23. eksz. „Statistikai adatok könyvtárunk 1913., 1914. és 1922. évi állapotáról.”

141. K.i. 14—1921/22. eksz. „A budapesti kir. Büntető törvényszéknek értesítés az „Új Lap” 1920. 230. sz. ban kérdezett cikk felől.”

142. K.i. 25—1921/22. eksz. [A Könyvtár életrajzi adatokat közöl a Révai Lexikon Szerkesztőségével.]

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

A Könyvtár Szegedre költözése után nagy problémát jelentett, hogy az érkező kiadványokat nem tudták megfelelően elhelyezni, polcokon tárolni. Az 1921—22-es tanévben például csak a könyvek kisebb hányadát tudták asztalokra tenni, nagyobb-részüket a földre került, ahol sorbarakták őket. A 36 folyóiratot címük alapján betűrendben tárolták. A küldemények nagy hányada azonban teljesen hozzáférhetetlen volt, kibontatlan ládákban maradt.

Az állomány elhelyezési gondjai még az 1921—22-es tanév folyamán valamelyest enyhültek: a szegedi tankerületi főigazgatóság szekrényeket adott kölcsön. Ugyanebben az évben megkezdődött a könyvvállványok készítése, amelyekből a Könyvtár rövidesen 130 folyómeter könyvet befogadó polcot kapott meg. Az első működési évről szóló beszámolóban már szerepelt az olvasóterem létesítésének terve, amelytől a helyhiány enyhülését remélték. Úgy tervezték, hogy az olvasóteremben 12 — 13 000 kötetet helyeznek el.¹⁴³ Ezzel szemben a megnyitás napján az olvasótermi állomány csak 7852 kötet volt, tehát a raktározás terén változás történt, másutt tudtak helyet biztosítani azoknak a kiadványoknak, amelyek csak teher-tételt jelentettek volna az olvasóteremnek és csak az elhelyezési nehézségek miatt kerültek volna oda.

Az olvasóteremben található könyvek és folyóiratok felállítási rendjéről már említést tettünk, nem ismerjük azonban az állomány többségét jelentő és raktárban elhelyezett kiadványok rendezési elvét.

A költözködés, szállítás során valószínűleg sok könyv megrongálódott, ezen felül számos használt kiadvány olyan állapotban volt, hogy sürgős javításra szorult: gondoskodni kellett kötetéséről. Mindenek előtt természetesen az olvasótermi kiadványokat kellett, a nagyobb igénybevételre számítva, újrakötetni.¹⁴⁴ Az évenként bekötött kötetek számát nem közlik a források.

A MUNKATÁRSÁK KÉPZÉSE, TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

A könyvtári munka megindításával járó számtalan nehézség és feladat ellenére a könyvtárosok találtak módot szakmai ismereteik gyarapítására és érdeklődésüknek megfelelő tudományos munkásság folytatására.

Az 1921—22-es tanévben több alkalommal testületileg foglalkoztak könyvtári elméleti és gyakorlati kérdésekkel. A közlések nem ismertetik e megbeszélések tárgyát, pedig tanulságos lenne részletesebb elemzésük.

A feldolgozásnál már említett Porosz Instrukció lefordításáról e helyen is megemlékezünk. Az 1921—22-es tanévben Izsó Lajos magyar anonim-lexikonhoz és magyar tárgyi bibliográfiához gyűjtött anyagát bővítette. Munkálatainak folytatásáról, befejezéséről nem tudunk.

Több könyvtáros képzettségének, érdeklődésének megfelelő tudományos munkát végzett. PUSKÁS Endre norvég nyelvről lefordította Ibsen „A császár és Galiléus” című munkáját, amely 1921-ben kiadásra került, Ibsen „Brand” című drámai költeményéből egy részt lefordított és megjelentetett az Erdélyi Szemle 1921-es évfolyamában.

143. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 229., 231. p.

144. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 2—3. levél.

CSILLIK Bertalannak, 1921-ben, a kolozsvári Evangélikus Munkásban jelent meg tanulmánya „Az evangélikus keresztyén missziók ismertetése” címmel, kéziratban elkészült Hertwig Oszkár „Általános állat alak- és fejlődéstan” és Rosenberg J. „Asszír nyelv- és ékírás” című munkák fordítása.¹⁴⁵

A KÖNYVTÁR KAPCSOLATAI

A Könyvtár és a Bizottság

Történeti összefoglalásunk azon részében, ahol a budapesti eseményekről adtunk áttekintést, megemlítettük, hogy ismét megalakult a Bizottság. A Bizottság, összetétele következtében, jó kapcsolatot biztosított az egész Egyetemmel, mert az elnöklő prorékton kívül 1922 májusáig a négy egyetemi kar egy-egy professzorral képviseltette magát benne. A jelzett időponttól valamennyi kar 1—1 póttagot küldött,¹⁴⁶ akik az 1923—24-es tanévben már rendes tagokká léptek elő.¹⁴⁷ Ugyancsak 1922 májusától SZÁDECZKY-KARDOSS Béla is részt vett a Bizottság munkájában. Ilyen módon a legilletékesebb, a megbízott vezető, szakértőként képviselte a könyvtári érdekeket.¹⁴⁸

A Bizottság 1920—21-es tanévben végzett munkáját nem ismerjük. Az 1921—22-ből fennmaradó bizottsági iratanyagból ellenben kirajzolódik a feladatköre. Valamennyi könyvtári ügyről tájékoztatást kapott, döntött személyi és anyagi kérdésekben (alkalmazottak felvétele, jutalmazása, rendelések, kiadások kifizetése stb.).¹⁴⁹ E tanévben öt alkalommal tartott ülést, amelyek közül két esetben elfoglaltságuk miatt nem jelentek meg kellő számban a bizottsági tagok, el kellett napolni a tárgyalást. Ekkor — hasonló esetek elkerülése céljából — úgy határoztak, hogy a Bizottságot 9 tagúvá bővítik ki, így néhány professzor távolléte nem akadályozza meg a kérdések megvitatását és határozat hozatalát.

A Könyvtár és az egyetemi vezetés

A könyvtári alkalmazottak minden lényegesebb, őket és a Könyvtárt érintő tárgyalásról, döntésről azonnal tudomást szerezhettek, mert a könyvtárvezető részt vett az Egyetem vezető testülete ülésén. (Ilyen alkalmakkor döntöttek az egyetemi hitelek felosztásáról, itt tárgyalták meg a B-listázással kapcsolatos tennivalókat.)¹⁵⁰

1921 és 1924 között a könyvtári dolgozók nemcsak munkahelyükön, a Könyvtárban végzett tevékenységükkel alapozták meg az Egyetem előtt tekintélyüket, hanem egyéb, az Egyetem vezetőitől kapott megbízatásuknak is messzemenően eleget tettek. 1922 júniusában például MENYHÁRT Gáspár rektori utasítására bekapcsolódtak az Egyetem fennállása 50 éves évfordulójára rendezendő kiállítás munkálataiba, közreműködtek a kiállítási anyag összeállításában. Feladatukat olyan tökéletesen oldották meg — nem egyszer dolgoztak munkaidőn kívül is — hogy elismerésként, a rektortól írásbeli köszönetet és dicséretet kaptak.¹⁵¹

145. V. ö. a 6. sz. jegyzettel. 233. p.

146. K.B.i. 93—1921/22. KBsz. [A Könyvtári Bizottság 1922. május 3-i ülésének jegyzőkönyve.]

147. V. ö. a 20. sz. jegyzettel. 42. p.

148. V. ö. a 146. sz. jegyzettel.

149. U. o.

150. K.i. 100—1921/22. eksz. [Meghívó a létszámcsokkentés ügyében tartandó értekezletre.]

151. K.i. 82—1921/22. eksz. „Rector Magnificus az egyetem jubilaris ünnepi fénykép kiállítás rendezésében részvételre szólítja fel a Könyvtár tisztviselőit.”

A Könyvtár és az Egyetem Barátai Egyesülete

Az Egyetem Barátai Egyesülete a volt egyetemi hallgatók összetartása, a tudományos munka támogatása és a hallgatók segítése céljából alakult meg 1922. június 29-én.¹⁵²

Mivel a Könyvtár az Egyetemen folyó oktató és kutató tevékenység egyik fontos támasza volt, jogosan igényelhette az Egyesület támogatását. Ebből kiindulva 1923-ban pénzbeli támogatást és könyvadományokat kért az Egyesülettől.¹⁵³ A fenti kérés visszhangjáról nem tesznek említést a feljegyzések, arról azonban igen, hogy 1923-ban a nehéz anyagi helyzetben levő Könyvtárt pénzzavarából kisegítette. A Győri Olvasóegylet könyvtárának megvásárlásakor ugyanis 150 000 koronát kölcsönadott,¹⁵⁴ amit egyébként még az év folyamán visszakapott.¹⁵⁵

A Könyvtár szegedi kapcsolatai

1920-ban a segítőkészség vezette Szeged polgármesterét, amikor felajánlotta a város szolgálatait az Egyetemnek. Tájékoztatást adott például a Szegedi Városi Nyomda Vállalatról, amely könyvkötéssel, könyv- és papírkereskedéssel is rendelkezett.¹⁵⁶ A Könyvtár élt a lehetőséggel és 1922-ben a Vállalatra bízta könyvrendeléseinek egy részét, a Bölcsészettudományi Kar¹⁵⁷ valamint a Matematikai és Természettudományi Kar rendeléseit.¹⁵⁸ A szegedi intézmények közül, az említett nyomdán kívül, a szegedi börtön asztalosüzeme is nagy szolgálatot tett a Könyvtárnak azzal, hogy elkészítette az olvasóterem bútorzatát.^{159, 160}

A Városi Somogyi Könyvtárral, pontosabban igazgatójával, MÓRA Ferencel (az ismert íróval), akkor került először kapcsolatba a Könyvtár, amikor tőle vette át Szeged városa könyvadományát, néhány szegedi vonatkozású művet.¹⁶¹ MÓRA tudott a Könyvtár kezdeti nehézségeiről, az összegyűlő állomány fogyatékosságairól, úgy érezte, hogy pártfogolnia kell a rokon intézményt. Ez vezette akkor, amikor 1922 tavaszán tudomást szerzett az értékes műveket tartalmazó DUBSZKY-könyvtár eladásának tervéről, és azt önzetlenül felkínálva átengedte a vásárlás jogát a Könyvtárnak.^{162, 163}

152. A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete: Jelentés az Egyesület 1922—24. évi működéséről. Összeáll. Buday Árpád. (Szeged), 1925, M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete. 3—5. p.

153. K.i. 118—1922/23. eksz. [Támogatás kérése az Egyetem Barátai Egyesületétől.]

154. K.i. 165—1922/23. eksz. „Gálos Rezső levele a Győri Kaszinó eladásra szánt könyveinek vételára tgyban.”

155. K.i. 213—1922/23. eksz. „Győri Olvasóegylet-től vásárolt könyvanyag vételárából 150 000 koronát a m. kir. Ferenc József tud. egyet. Barátai Körének megtérítünk.”

156. K.B.i. 38—1921/22. KBsz. [Somogyi Szilveszter polgármester felhívja a Könyvtári Bizottság elnöke figyelmét a helybeli Városi Nyomdára.]

157. K.i. 40—1921/22. eksz. „A Bölcsészeti Kar átirata két mű megrendelése iránt.”

158. K.i. 44—1921/22. eksz. „A Matematikai- és Természettudományi Kar részére megrendelések. (Folyóiratok).”

159. K.i. 106—1921/22. eksz. „A Kir. Kerületi börtönigazgatósághoz ajánlatkérés az olvasóterem galérikus könyvvállánya elkészítéséhez.”

160. V. ö. a 59. sz. jegyzettel.

161. V. ö. a 89. sz. jegyzettel.

162. K.B.i. 77—1921/22. KBsz. [Dézsi Lajos javasolja a Könyvtári Bizottságnak a Dubszky-Könyvtár megvásárlását.]

163. K.B.i. 82—1921/22. KBsz. [A rektor véleményezés végett elküldi a Könyvtárnak a Dubszky-könyvtár katalógusát.]

MÓRA Ferenc más vonatkozásban is segítette az Egyetemen folyó oktatást és kutatást. Már 1921-ben fontosnak tartotta azt, hogy a szépirodalmi műveken kívül az egyetemi ifjúság tudományos művek iránti igényeit is kielégítse a Somogyi Könyvtár. A gyarapodás ezt úgy tükrözte, hogy a vásárlások két nagy tételét a szépirodalmi és tudományos kiadványok alkották.¹⁶⁴

A Somogyi Könyvtár állományát részben helybenolvasás, részben kölcsönzés útján tette hozzáférhetővé az egyetemi oktatók és hallgatók számára. Erről tanúskodnak a rendelkezésre álló 1921-es¹⁶⁵ és 1923-as¹⁶⁶ helybenolvasási adatok. A Somogyi Könyvtár 1921-es működési beszámolója alapján csak következtetni lehet a helybenolvasó egyetemi hallgatók számára. MÓRA ekkor csak azt közli, hogy az 5604 helybenolvasó személy közül 3820 tanuló volt, akiknek többsége egyetemi hallgató. 1923-ban a Somogyi Könyvtár olvasóterme 15 180 látogatójából 4774 egyetemi hallgató volt, az olvasott 38 910 mű 72%-a pedig tudományos munka.

Bár a kölcsönzést 1921-től megszigorították, — a közönség hanyagsága miatt sok könyv tönkrement — MÓRA mégis foglalkozott azzal a gondolattal, hogy az egyetemi hallgatóknak lehetővé teszi a kölcsönzést. Be kellett azonban látnia, hogy az így bekövetkező forgalomnövekedés nagy tehertétel lett volna az amúgy is kis létszámú könyvtárnak.¹⁶⁷ Ezért olvasható az 1923-as évi jelentésben az, hogy az év folyamán csak az egyetemi tanárok kölcsönözhettek, azonban a Somogyi-alapítvány anyagát ők is csak helyben olvashatták.¹⁶⁸

Az 1921-es egyetemi könyvtári iratanyag, valamint a Somogyi Könyvtár ugyancsak 1921-es beszámolója egy érdekes elképzelésről is hírt ad. Szeged város tanácsa ugyanis utasította MÓRA Ferencet, hogy kezdjen tárgyalásokat az Egyetemmel arról, miként lehetne a két könyvtárt kapcsolatba hozni, összevonni.¹⁶⁹ A kezdeményezés jelentős visszhangot váltott ki az Egyetemen: foglalkozott a kérdéssel az Egyetem vezetősége,¹⁷⁰ a Bizottság.¹⁷¹ A Bizottság elnöke, DÉZSI Lajos egyébként részletes javaslatot dolgozott ki a két intézmény összevonása esetére. Ebben részletesen foglalkozott az együttműködés kialakításának tárgyi (a Somogyi gyűjtemény sorsa, mindkét könyvtár állományának gyarapítási kérdései, különgyűjtemények, kötelezpéldányok sorsa, használati feltételek; közös leltározás, feldolgozás, elkülönített állományok) és személyi feltételeivel (egy státusz-rendszerben egyesített közös személyzet, külön igazgató a Somogyi Könyvtár számára stb.).¹⁷² A tárgyalások azonban nem vezettek eredményre, mint MÓRA írta: „Végleges döntés semmilyen irányban sem történt.”¹⁷³

164. A Somogyi Könyvtár és Szegedi Városi Múzeum 1921. évi fejlődéséről és állapotáról szóló jelentés. [Összeállította Móra Ferenc.] [9.] p.

165. V. ö. a 164. sz. jegyzettel. [12.] p.

166. Jelentés a Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum 1923. évi állapotáról. [Összeállította Móra Ferenc.] 7. p.

167. V. ö. a 164. sz. jegyzettel. [13.] p.

168. V. ö. a 166. sz. jegyzettel. 7–8. p.

169. V. ö. a 164. sz. jegyzettel. 5. p.

170. K.B.i. 35—1921/22. K.Bsz. „Meghívó f. hó 18-án d.u. 4 órakor tartandó Somogyi Könyvtár és egyetemünk közti viszony letárgyalására kiküldött bizottság értekezletére.”

171. K.B.i. 27—1921/22. K.Bsz. [A Bizottság határozata a Somogyi Könyvtár és a Könyvtár kapcsolatának megteremtésével kapcsolatban.]

172. K.B.i. 44—1921/22. K.Bsz. „Somogyi — Egy. Kvtár cooperatiójának szervezete.”

173. V. ö. a 164. sz. jegyzettel. [5.] p.

A Könyvtár kapcsolata hazai könyvtárakkal, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségével

Az állománygyarapítással, könyvtárközi kölcsönzéssel stb. foglalkozó fejezetekben szóltunk az Országos Széchenyi Könyvtárral, a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtárával, a Fővárosi Könyvtárral, a Ráday-Könyvtárral létrejövő kapcsolatokról. A részletezést mellőző felsorolással csak azt akarjuk érzékeltetni, hogy a kialakuló Könyvtár a gazdag állománnyal rendelkező nagy és híres könyvtáraktól milyen sokrétű támogatást kapott.

Említettük továbbá azt is, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége is hatékony segítséget nyújtott például a nélkülözhetetlen kézikönyvek, szakmunkák rendelkezésre bocsátásával. Akkor azonban szándékosan nem foglalkoztunk azzal a mellékesnek látszó ténnyel, hogy az átadott könyvek jegyzékét Bibó István miniszteri¹ tanácsos írta alá.¹⁷⁴ Az aláíró személye ebben az esetben azért fontos, mert 1924-ben ő lett a Könyvtár igazgatója.

ÖSSZEFOGLALÁS

Történeti vizsgálataink során a feldolgozás számos, egymástól kisebb-nagyobb mértékben különböző módját alkalmazhattuk volna. Végso soron azonban valamennyien ugyanazokra a Könyvtár számára lényeges kérdésekre világítanak rá: miként alakult ki a kiadvány és a könyvtáros, valamint az állomány és az olvasók közötti kapcsolat? Az egyes fejezetekben nyomon kísérhettük azt a folyamatot, amelynek során a kiadványokból állomány alakult ki a könyvtárosok munkája során. A munka ez első szakaszában készített leltárnaplók, katalógusok, amelyek az állomány anyagi, értékbeli, formai, tartalmi sajátosságaira mutattak rá, közvetett, vagy közvetlen biztosítói voltak a második, magasabb rendű kapcsolat kibontakozásának.

Tapasztalhattuk, hogy az intézményen kívüli és belüli körülmények mennyi működési akadályt jelentettek. A Könyvtár ilyen feltételek ellenére elért eredményei éppen ezért érdemelnek elismerést. A sikerek értékét csak fokozza az a tény, hogy rájuk épülve, még e rövid néhány év alatt — ha még valamennyi vonatkozásában nem is — a könyvtárosok közreműködésével kialakult az olvasók és az állomány közötti kapcsolat, amely a könyvtári munka egyik, szem előtt nem téveszthető célja.

174. V. ö. a 87. sz. jegyzettel.

TÁBLÁZATOK

1. táblázat

Jelentős adományozók és adományok 1921-ben¹⁵

Az adományozó neve	Az adomány mennyisége
Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára	11 327 kötet
Budapesti Egyetemi Könyvtár	9 639 kötet
Budapesti Székesfővárosi Városi Nyilvános Könyvtár	3 891 kötet
Magyar Tudományos Akadémia	5 037 kötet
Magyar Királyi Pénzügyminisztérium	3 491 kötet
Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalata	3 237 kötet
összesen	36 626 kötet

2. táblázat

Tanszékek és klinikák száma az 1921—22 — 1923—24. tanévekben

1921—22 ¹⁸	1922—23 ¹⁹	1923—24 ²⁰
45	46	45

3. táblázat

Egyetemi oktatók száma az 1921—22 — 1923—24. tanévekben

1921—22 ²¹		1922—23 ²²		1923—24 ²³	
I.	II.	I.	II.	I.	II.
félév		félév		félév	
152	163	182	181	163	168

4. táblázat

Egyetemi hallgatók száma az 1921—22 — 1923—24. tanévekben

1921—22 ²⁴		1922—23 ²⁵		1923—24 ²⁶	
I.	II.	I.	II.	I.	II.
félév		félév		félév	
1007	970	1139	1107	1186	1057

15. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 238. p.

18. V.ö. a 16. sz. jegyzettel. 60—70. p.

19. A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az 1922—23. tanévre. Szeged, 1923, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 44—52. p.

20. A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az 1923—24. tanévre. Szeged, 1924, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 44—52. p.

21. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 195. p.

22. V.ö. a 17. sz. jegyzettel. 393—394. p.

23. U. o.

24. V.ö. a 6. sz. jegyzettel. 196. p.

25. V.ö. a 17. sz. jegyzettel. 402. p.

26. U. o.

5. táblázat

A Könyvtár személyzetének státus szerinti megoszlása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben

Megnevezés	1921—22 ²⁷	1922—23 ²⁸	1923—24 ²⁹
igazgató	1	1	1 fő
könyvtárőr	1	1	1 fő
könyvtártiszt	1	1	1 fő
fizetéstelen könyvtári kezelőtiszt	2	3	3 fő
könyvtári gyakornok	2	2	2 fő
könyvtári kezelőgyakornok	—	1	1 fő
napidíjas	1	2	2 fő
szolga	2	—	— fő
kisegítő altiszt	—	2	— fő
napibéres altiszt	—	—	2 fő
szolgálatértelre beosztott	1	1	1 fő
összesen	11	14	14 fő

6. táblázat

Adományozók és adományok az 1921—22. tanévben

Az adományozó neve	Az adomány mennyisége	
	mű	kötet
Fővárosi Könyvtár ⁸³	—	6300
Szent-István Társulat ⁸⁴	22	108
Földművelésügyi Minisztérium ⁸⁵	70	70
Magyar Külügyi Társaság ⁸⁶	14	26
Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége ⁸⁷	26	38
Természettudományi Társulat ⁸⁸	23	23
Szeged város tanácsa ⁸⁹	5	8
összesen	160	6573

27. V. ö. a 16. sz. jegyzettel. 59. p.

28. V. ö. a 19. sz. jegyzettel. 43. p.

29. V. ö. a 20. sz. jegyzettel. 43. p.

83. K.i. 4—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre egyetemi könyvtártiszt értesítése a Fővárosi könyvtár könyvadománya elküldéséről.”

84. K.i. 3—1921/22. eksz. „Köszönő a Szent-István Társulat Elnökségéhez ajándékol megküldött kiadványaiért.”

85. V. ö. a 81. sz. jegyzettel.

86. K.i. 15—1921/22. eksz. [Puskás Endre könyvtári ügyekről ad tájékoztatást.]

87. K.i. 88—1921/22. eksz. [Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége adományának jegyzéke.]

88. K.i. 22—1921/22. eksz. „Dr. Puskás Endre értesítése könyvtári ügyekről.”

89. K.i. 45—1921/22. eksz. „Rector Magnificus értesítése a Szeged város történetét tartalmazó művek átvétele tárgyában.”

7. táblázat

A nyomtatványok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (mű)¹⁰³

Megnevezés	1921—22+letét	1922—23+letét	1923—24+letét
nyomtatvány	2768+455	5739+144	2396
egyetemi nyomtatvány	8	6	5
disszertáció	705	319	10
vegyes nyomtatvány	19	128+ 4	289
térkép	—	2	12
értesítő	—	—	—
gyászjelentés	—	—	—
összesen	3500+455	6194+148	2712
halmozva összesen	—	9694+603	12406+603

8. táblázat

A nyomtatványok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (kötet, füzet, darab)¹⁰³

Megnevezés	1921—22+letét	1922—23+letét	1923—24+letét
nyomtatvány	3747+618	11585+221	5459
egyetemi nyomtatvány	98	181	256
disszertáció	707	319	10
vegyes nyomtatvány	20	532+ 94	314
térkép	—	13	13
értesítő	110	360+ 6	747
gyászjelentés	—	1239	51
összesen	4682+618	14 229+321	6850
halmozva összesen	—	18 911+939	25761+939

103. Gyarapodási napló. Nyomtatványok. 1921/22—1926/27. [Leltár-napló.]

9. táblázat

Az ügyészégi nyomtatványok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (mű)¹⁰⁴

Megnevezés	1921—22	1922—23	1923—24
nyomtatvány	3155	1112	174
egyetemi nyomtatvány	3	—	—
disszertáció	14	—	—
vegyes nyomtatvány	11	106	5
térkép	89	—	—
értesítő	—	—	—
gyászjelentés	—	—	—
összesen	3272	1218	179
halmozva összesen	—	4490	4669

10. táblázat

Az ügyészégi nyomtatványok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (kötet, füzet, darab)¹⁰⁴

Megnevezés	1921—22	1922—23	1923—24
nyomtatvány	5100	1689	591
egyetemi nyomtatvány	31	13	—
disszertáció	14	—	—
vegyes nyomtatvány	23	5703	125
térkép	89	6	—
értesítő	61	35	—
gyászjelentés	67	—	9
összesen	5385	7446	725
halmozva összesen	—	12831	13556

104. Gyarapodási napló. Ügyészégi nyomtatványok. 1921/22—1925/26. [Leltár-napló.]

11. táblázat

A folyóiratok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (mű)¹⁰⁵

Megnevezés	1921—22	1922—23+letét	1923—24+letét
folyóirat hírlap	10 —	83+4 —	59 —
összesen halmozva összesen	10 —	83+4 93+4	59 152+4

12. táblázat

A folyóiratok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (kötet)¹⁰⁵

Megnevezés	1921—22	1922—23+letét	1923—24+letét
folyóirat hírlap	87 1	1426+40 —	748 —
összesen halmozva összesen	88 —	1426+40 1514+40	748 226+40

13. táblázat

Az ügyészégi folyóiratok gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (mű, kötet)¹⁰⁶

Megnevezés		1921—22	1922—23	1923—24
folyóirat	mű	—	—	22
	kötet	—	—	309
hírlap	mű	—	—	—
	kötet	—	—	—
összesen	mű	—	—	22
	kötet	—	—	309

105. Folyóiratok. 1921—1951. [Leltár-napló.]

106. Ügyészégi folyóiratok. 1923/24—1950/51. [Leltár-napló.]

14. táblázat

Az állomány teljes gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (mű)¹⁰⁷

Megnevezés	1921—22+letét	1922—23+letét	1923—24+letét
nyomtatvány	5923+455	6851+144	2570
folyóirat	10	83+ 4	81
hírlap	—	—	—
egyetemi nyomtatvány	11	6	5
disszertáció	719	319	10
vegyes nyomtatvány	30	234+ 4	294
térkép	89	2	12
értéstitő	—	—	—
gyászjelentés	—	—	—
összesen	6782+455	7495+152	2972
halmozva összesen	—	14277+607	17249+607

15. táblázat

Az állomány teljes gyarapodása az 1921—22 — 1923—24. tanévekben (kötet, füzet, darab)¹⁰⁷

Megnevezés	1921—22+letét	1922—23+letét	1923—24+letét
nyomtatvány	8847+618	13274+221	6050
folyóirat	87	1426+ 40	1057
hírlap	1	—	—
egyetemi nyomtatvány	129	194	256
disszertáció	721	319	10
vegyes nyomtatvány	43	6235+ 94	439
térkép	89	19	13
értéstitő	171	395+ 6	747
gyászjelentés	67	1239	60
összesen	10155+618	23101+361	8632
halmozva összesen	—	33256+979	41888+979

107. Gyarapodási főnapló. 1921/22—1950/51. [Leltár-napló.]

16. táblázat

Az 1921—22. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (mű)¹⁰⁸

Megnevezés	Kötelezpéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
k	3155	216	2552	—	5923	455
f	—	7	3	—	10	—
h	—	—	—	—	—	—
e	3	—	8	—	11	—
d	14	2	703	—	719	—
v	11	—	19	—	30	—
t	89	—	—	—	89	—
é	—	—	—	—	—	—
g	—	—	—	—	—	—
összesen	3272	225	3285	—	6782	455

17. táblázat

Az 1921—22. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (kötet, füzet, darab)¹⁰⁸

Megnevezés	Kötelezpéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
n	5100	417	3330	—	8847	618
f	—	79	8	—	87	—
h	—	—	1	—	1	—
e	31	—	98	—	129	—
d	14	2	705	—	721	—
v	23	—	20	—	43	—
t	89	—	—	—	89	—
é	61	—	110	—	171	—
g	67	—	—	—	67	—
összesen	5385	498	4272	—	10155	618

Rövidítések: k—könyv, f—folyóirat, h—hírlap, e—egyetemi nyomtatvány, d—disszertáció, v—vegyes nyomtatvány, t—térkép, é—értékesítő, g—gyászjelentés, n—nyomtatvány.

108. V. ö. a 101. sz. jegyzettel.

18. táblázat

Az 1922—23. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (mű)¹⁰⁹

Megnevezés	Kötelezpéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
n	1112	1609	4127	3	6851	144
f	—	15	68	—	83	4
h	—	—	—	—	—	—
e	—	—	6	—	6	—
d	—	4	315	—	319	—
v	106	2	126	—	234	4
t	—	1	1	—	2	—
é	—	—	—	—	—	—
g	—	—	—	—	—	—
Összesen	1218	1631	4643	3	7495	152

19. táblázat

Az 1922—23. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (kötet, füzet, darab)¹⁰⁹

Megnevezés	Kötelezpéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
n	1689	2913	8668	4	13274	221
f	—	360	1066	—	1426	40
h	—	—	—	—	—	—
e	13	68	93	20	194	—
d	—	4	315	—	319	—
v	5703	5	527	—	6235	94
t	6	2	11	—	19	—
é	35	51	304	5	395	6
g	—	—	1239	—	1239	—
Összesen	7446	3403	12223	29	23101	361

¹⁰⁹. V. ö. a 74. sz. jegyzettel. 2. sz. kimutatás.

20. táblázat. Az 1923—24. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (mű)¹¹⁰

Megnevezés	Kötelepéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
n	174	76	2263	57	2570	—
f	22	2	57	—	81	—
h	—	—	—	—	—	—
e	—	—	3	2	5	—
d	—	—	—	10	10	—
v	5	—	286	3	294	—
t	—	2	10	—	12	—
é	—	—	—	—	—	—
g	—	—	—	—	—	—
összesen	201	80	2619	72	2972	—

21. táblázat

Az 1923—24. tanév gyarapodásának megoszlása gyarapítási módok szerint (kötet, füzet, darab)¹¹⁰

Megnevezés	Kötelepéldány	Vétel	Ajándék	Csere	Összesen	Letét
n	591	224	5171	64	6050	—
f	309	98	649	1	1057	—
h	—	—	—	—	—	—
e	—	—	239	17	256	—
d	—	—	—	10	10	—
v	125	—	311	3	439	—
t	—	3	10	—	13	—
é	—	—	742	5	747	—
g	9	—	51	—	60	—
összesen	1034	325	7173	100	8632	—

22. táblázat. Az olvasótermi állomány szakcsoportok szerinti megoszlása 1924-ben¹²¹

Szakcsoport		Könyv		Folyóirat kötet
		mű	kötet	
A	kézikönyvtár: lexikonok, szótárak	70	205	—
B	jog- és államtudomány	1159	1299	103
C	orvostudomány	389	497	57
D	természettudományok	960	1102	94
E	matematika	149	173	—
F	filozófia, pedagógia, művészet, zene, vallás, etnogr.	472	524	—
Ga	világtörténet	218	327	—
Gb	magyar történelem	421	671	—
Gc	földrajz	215	347	—
H	általános nyelvészet és irodalomtörténet	22	24	—
Ha	magyar szépirodalom és nyelvészet, összehasonlító irodalomtörténet és nyelvészet	775	953	—
Hb	klasszika filológia	262	301	—
Hc	romanisztika	302	350	—
Hd	germanisztika	514	651	—
He	szlavisztika	52	59	—
Hf	keleti nyelvészet	90	115	—
összesen		6070	7598	254

110. Jelentés a m. kir. Ferenc József Tudomány-egyetemi Könyvtár 1923/24. tanévi állapotáról. 2. sz. kimutatás.

121. V. ö. a 110. sz. jegyzettel. 2. lev.

23. táblázat

A Könyvtár személyzetének jegyzéke az 1921—22. tanévben¹⁷⁵

igazgató:

dr. ERDÉLYI Pál, egyetemi címzetes
nyilvános rendkívüli tanár,

könyvtárőr:

dr. PUSKÁS ENDRE,

könyvtártiszt:

dr. CSILLIK Bertalan,

fizetéstelen könyvtári kezelőtiszt:

Izsó Lajos,
HEREPEY Árpád,

könyvtári gyakornok:

dr. SZÉCHENYI Sándor,
WINIS Nándor,

napidíjas:

KILYÉN István,

szolgáltatételre beosztott könyvtárőr:

dr. SZÁDECZKY-KARDOSS Béla,

szolga:

HEGEDŰS József,
NACSA Mihály.

24. táblázat

A Könyvtár személyzetének jegyzéke az 1922—23. tanévben¹⁷⁶

igazgatói teendőkkel megbízva:

dr. DÉZSI Lajos, egyetemi nyilvános
rendes tanár,

könyvtárőr:

dr. PUSKÁS Endre,

könyvtártiszt:

dr. CSILLIK Bertalan,

fizetéstelen könyvtári kezelőtiszt:

Izsó Lajos,
dr. HEREPEY Árpád,
VRANNAY Erzsébet,

könyvtári gyakornok:

dr. SZÉCHENYI Sándor,
dr. WINIS Nándor,

könyvtári kezelőgyakornok:

KILYÉN István,

napidíjas:

őzv. JOÓ Sándorné, sz. TIMCSÁK Júlia,
ZAYMUSZ Illésné, sz. NICK Márta,

szolgáltatételre beosztott könyvtárőr:

dr. SZÁDECZKY-KARDOSS Béla,

kisegítő altiszt:

HEGEDŰS József,
NACSA Mihály.

25. táblázat

A Könyvtár személyzetének jegyzéke az 1923—24. tanévben¹⁷⁷

igazgatói teendőkkel megbízva:

dr. DÉZSI Lajos, egyetemi nyilvános
rendes tanár,

könyvtárőr:

dr. PUSKÁS Endre,

könyvtártiszt:

dr. CSILLIK Bertalan,

fizetéstelen könyvtári kezelőtiszt:

Izsó Lajos,
dr. HEREPEY Árpád,
VRANNAY Erzsébet,

könyvtári gyakornok:

dr. SZÉCHENYI Sándor,
dr. WINIS Nándor,

könyvtári kezelőgyakornok:

KILYÉN István,

napidíjas:

őzv. JOÓ Sándorné, sz. TIMCSÁK Júlia,
ZAYMUSZ Illésné, sz. NICK Márta,

szolgáltatételre beosztott könyvtárőr:

dr. SZÁDECZKY-KARDOSS Béla,

napibéres altiszt:

HEGEDŰS József,
NACSA Mihály.

175. V. ö. a 16. sz. jegyzettel. 59. p.

176. V. ö. a 19. sz. jegyzettel. 43. p.

177. V. ö. a 20. sz. jegyzettel. 43. p.

FORRÁSOK

1. Bibó István: Könyvtáraink racionalizálása. A Szegedi Egyetemi Könyvtár tizenkét éve. Szeged, 1933, Szegedi Városi Nyomda és Könyvkiadó. 19 p.
2. Beszámoló a Szegedi M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1922—23 — 1926—27. évi működéséről. Szeged, 1929, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 496 p. Acta Universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Josephinae Annorum 1922—23 — 1926—27.
3. Folyóiratok. 1921—1951. [Leltár-napló.]
4. GULYÁS Pál: A bibliográfia kézikönyve. Bevezetés a könyvészetbe. 1. köt. A leíró és rendszerező bibliográfia. Bp. 1941, [4], 584 p.
5. Gyarapodási főnapló. 1921/22—1950/51. [Leltár-napló.]
6. Gyarapodási napló. Nyomtatványok. 1921/22—1926/27. [Leltár-napló.]
7. Gyarapodási napló. Ügyészégi nyomtatványok. 1921/22—1925/26. [Leltár-napló.]
8. Iratok az ellenforradalom történetéhez. 1919—1945. 2. köt. A fasiszta rendszer kiépítése és a népi nyomor Magyarországon. 1921—1924. Szerk. és bev. Nemes Dezső. Bp. 1956, Szikra. 653 p.
9. Jelentés a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Könyvtára 1922/23. tanévi gyarapodásáról. 4 lev. 4 táblázat. [Belső használatra készített gépirat másolata.]
10. Jelentés a m. kir. Ferenc József Tudományegyetemi Könyvtár 1923/24. tanévi állapotáról. 4 lev. 3 táblázat. [Belső használatra készített gépirat másolata.]
11. Jelentés a Somogyi-Könyvtár és a Városi Múzeum 1923. évi állapotáról. [14] p. [Belső használatra készített gépirat másolata.]
12. Kiss Ferenc — TONELLI Sándor — Sz. SZIGETHY Vilmos: Szeged. Bp. 1927, Magyar Városok Monográfiája K. [8], 403, [1] p. /Magyar Városok Monográfiája 1./
13. Könyvtári iratanyag. 1921/22—1923/24.
14. Könyvtári Bizottság iratanyaga. 1920/21—1921/22.
15. A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem almanachja az 1921—22. tanévre. Szeged, 1922, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 111, [1] p.
16. A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az 1922—23. tanévre. Szeged, 1923, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 56 p.
17. A Magyar Királyi Ferenc József-Tudományegyetem almanachja az 1923—24. tanévre. Szeged, 1924, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 56 p.
18. A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete: Jelentés az Egyesület 1922—24. évi működéséről. Összeállította Buday Árpád. (Szeged), 1925, —. 46 p.
19. Magyar Törvénytar. 1921. évi törvénycikkek. Bp. 1922, Franklin. VII, [1], 460 p.
20. Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1957. (Szerk. V. Waldapfel Eszter.) Bp. 1958, (Kossuth ny.). 401, [2] p. 1 t.
21. SEBESTYÉN Géza: A könyvtári kutatások mai problematikája a külföldi szakirodalom tükrében. Bp. 1962, Orsz. Könyvtárügyi Tanács. 163 p. /Az Országos Könyvtárügyi Tanács Kiadványai 15./
22. A Somogyi-Könyvtár és Szeged Városi Múzeum 1921. évi fejlődéséről és állapotáról szóló jelentés. [14] p. [Belső használatra készített gépirat másolata.]
23. Utasítás a kolozsvári Ferenc József magyar királyi tudományegyetem könyvtára részére. (Jóváhagyott a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi miniszter 5067—1900. sz. rendeletével.) [H. é. ny. n.] 8 p.
24. Ügyészégi folyóiratok. 1923/24—1950/51. [Leltár-napló.]
25. Ünnepek, amelyek a M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetemen a tanév megnyitása és az egyetem ötvenesztendő fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9-én és 1922. évi június hó 29-én tartottak. Szeged, 1923, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó. 250 p. Acta Universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Josephinae Anni 1921—22. 1—2. [köt.]

Summary

The treatise deals with the early activity of the University Library of Szeged between the 9th October 1921 and the 1st October 1924.

It has seemed necessary, however, to give the broad outlines of the historical events preceding, to sum up the efforts made by the town without any notable result in the years between 1790 and 1921 aiming at the foundation of a university. By the separating of the University of Kolozsvár in 1919 had begun the series of events that led to the foundation of a university in Szeged under Sect. 25 of the Act of 1921. Those departments, offices and staff members of the University of Kolozsvár, which had moved to Hungary (Budapest), were shifted to Szeged. The leaders of the town were glad at the unexpected event but shortly after they had to discover the great number of troubles accompanying the starting and pursuing of the work at the university.

Among the institutions of the university the library was in the most difficult situation. In 1920 it existed only nominally. From its former staff consisting of 49 persons only 5 arrived to Budapest, all its collections and equipments having remained in Kolozsvár. The books selected from among the duplicates offered by the large libraries in Budapest enabled the library to start its activity in two small rooms in the Autumn of the year 1921. The conditions of work were unfavorable: the money at disposal proved to be insufficient, its purchasing value was low, there was a lack in place, there was no furniture, and the staff was too small in proportion to the tasks it had to perform.

Under the directorship of Béla SZÁDECZKY-KARDOSS (24 January 1922 — 25 October 1922) and Lajos DÉZSI (25 October 1922 — 15 May 1924) in spite of the difficulties mentioned above, altogether 42 000 volumes (books, periodicals, dissertations) were collected in the library. This amount was due mainly to the gifts offered by the large libraries in Budapest and private persons, but also the deposit copies delivered by the Public Prosecutor's Office and the documents acquired through purchase, exchange and deposition had some role in its development.

The library considered it its main duty to help the educational and research activity of the university and this principle prevailed in its acquisition policy. In the case of gifts, deposit copies and exchange it was difficult to attain this goal. Purchases made an exception, but because of the bad economic conditions the number of books acquired through purchase was very small.

The cataloguing of the collection began already during these three years. Descriptive cataloguing was done on the basis of the „Prussian Instructions”. On the 10th April 1924 the reading-room was opened containing at about 7800 volumes (books and periodicals) and it had its own alphabetical and subject catalogues. (The system of the latter is unknown yet.) There was a separate catalogue for the collections in the stacks.

Besides the teaching staff and students of the university the galleried reading-room containing 50 seats was available also to all citizens of the town above the age of 16. The users had also the possibility to borrow from the material in the library, but the sources available give no information concerning to whom this service was offered.

The library staff in order to broaden their professional skills discussed some of the theoretical and practical problems of library work on several occasions in 1921 and 1922.

The library was in connection with the institutions of the town. It was chiefly with the Municipal Somogyi Library that a many-sided co-operation had come into existence. The erudite director of the Municipal Library, Ferenc MÓRA served the interests of the university by increasing the collection of the reading-room by scientific works and by making them available on loan to the teaching staff and students of the university.

The uniting of the two library collections could have rendered a valuable service to the town and the university as well. The idea was expressed in the plan concerning the amalgamation of the Municipal and University Libraries, but it was never realized.

Besides its local relations the library was in connection with a number of libraries and library associations in the country and abroad, and thus it could offer a more effective assistance in the educational and research work of the university.